

Cankarjev glasnik

Mesečnik za leposlovje in pouk.

Izdaja

CANKARJEVA USTANOVA

Uredništvo in upravnništvo 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio.

Urednik: *Ethin Kristan*

Upravnik: *Louis Zorko*

Naročnina za Zedinjene države: Na leto \$3.00., pol leta \$1.75.,
posamezen zvezek 30 centov. Za inozemstvo \$4.00 na leto.

CANKARJEV GLASNIK (CANKAR'S HERALD) is published monthly
by the Cankar Foundation, 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio.

Entered as Second Class Matter August 31, 1937, at Cleveland, Ohio, under the Act of
March 3, 1879

Subscription rates: Domestic — One year \$3.00. Half year \$1.75.

Foreign \$4.00. Single copy 30 cents.

Editor: *Ethin Kristan*

Manager: *Louis Zorko*

Usebina

NARODNOST	29
POLETJE	32
SLECI—OBLECI	33
ZA JAPONSKO FRONTO	37
NAUKI HITLERJEVE MLADINE	40
MLADI TURKI	41
DRŽAVNE PRAVICE	44
ITALIJANSKO SEVERNJAŠTVO	45
TEKMOVALNI NAGON MED INDIJANCI	46
PREVIDNOST NA SONCU!	48
DREJČETOVA POT	50
HITLERJENA STRUPENA KUHINJA	52
DVAJSET TISOČ MUMIJ	53
JULKINA ZMOTA	54

Vsako novo odkritje, ki se tiče raka, se mora pozdraviti, ampak sprejeti se mora previdno. Učenjaki, kadar kaj dosežejo na tem polju, sami svare pred prezgodnjimi upi. Biljoog dr. Strong na vseučilišču Yale je že pred dvema leti delal poizkuse z mišmi, ki so imele raka na prsih. Dajal jim je olje zimele. Dosegel je, da je rak izginil kakor da se je stajal. Zimele olje obsega neko tekočino, heptyl aldehide. Potem je s svojim tovarišem dr. Whitneyem začel jemati pse za poizkuse, ki so fiziološko podobni ljudem. Sedaj poročata, da sta imela dobre uspehe z vbrizgavanjem omenjene tekočine. Razen enega so vsi psi ozdraveli, med temi dve psi z zelo razvitim rakom. Pravita pa, da bo treba še dosti več poizkusov, preden bodo mogoči zanesljivi zaključki.

Prah je gotovo neprijetna reč, kar vam bo potrdila

vsaka gospodinja, ki ga mora brisati po hiši in vsak delavec, ki ga mora dihati. Tudi se ne bo nikomur zdelo, da je v njem kaj poetičnega. Vendar pa spada med najbolj potrebne reči na svetu in tudi z umetniškimi občutki ima stike. Včasih občudujete krasne barve ob sončnem zpadu. Sončni žarki se lomijo ob prahu, ki plava po zraku in tako se nam prikažejo one čudovite barve. Oblakov ne bi imeli, če ne bi bilo prahu, da se sopara v zraku nabere okrog njega. Ta sopara bi se nabirala na naših telesih in oblekah, zrak bi bil prenapolnjen z vlago in vedno bi kapljalo in ves naš svet bi bil vlažen in mrazen in ne posebno lep niti posebno prijazen.

V zapiskih socijalnega zavarovanja je najdaljše ime Xenogianokopoulos. Ta ne more zatajiti grškega porekla. Najkrajše ime je "E." Najpogostejše ime je Smith; v teh zapiskih se ponavlja 470.190krat.

Repati ljudje

ALI JE RES, da so na svetu ljudje z repom, s pravim repom, ne le s tistim ostankom repa, ki ga ima vsak človek na koncu hrbtenice in ga lahko dotipa? Vsak človek *je imel* rep, le da se ne more spominjati na to, ker takrat še ni bil rojen. Vsakemu embrijologu je to znano; navadno je ta repek dolg eno šestino embrijeve velikosti. Sčasoma ga sosedni deli telesa v svojem razvoju zarastejo, tako da nazadnje izgine. Toda včasih tudi prirodi kaj izpodleti. Iz vzrokov, ki še niso znani, se včasih zgodi, da privesek ne izgine in otrok se rodi z repom. Dr. Adolf Schultz, ki opravlja znanstvene raziskave za Carnegijevo ustanovo v Washingtonu, pravi, da so taki repi sestavljeni le iz žil, mišic in živcev, nimajo pa nobenih kosti.

Znanosti je znano mnogo slučajev takih repatih ljudi. Leta 1928 je bil v mestu Knoxville v Kentuckyju rojen fant s sedem palcev dolgim repom, nekaj let pred tem pa v Baltimoru eden s skoraj devet palcev dolgim. Najdaljši znanosti znani človeški rep je imel dvanaajst leten fant v francoski Indo-Kini. Ta rep je bil popolnih devet palcev dolg.

Tudi brez takih primerov bi pa že repati embrijo dokazoval, da ima človek v svojem dolgem rodovniku prednike, ki so imeli popolnoma razvite repe. Od trenutka, ko se seme spoji z jajčkom, pa do rojstva preživi otroški osnutek v devetih mesecih vso zgodovino svojih prednikov od prve enostanične živalce pa do svojega očeta in matere. To se pravi: Tudi njegov začetek je ena stanica, ta se deli in v teku svojega razvoja je embrijo podoben osnutkom najnižjih, potem pa vse višjih živali, dokler ne dobi naposled človeške oblike. To je med mnogimi dokazi za teorijo evolucije eden najmočnejših.

Medtem, ko se slučajji repatih ljudi, ki jih je znanost zelo pazno preiskala in dognala lahko sprejmejo kot dejstva, je pa v tej stvari tudi mnogo neresničnega, bodisi izmišljenega, ali pa slabo opazovanega. Tako na primer še danes živi povest o celem plemenu repatih ljudi na Filipinskih otokih. O tem pravi Geo. W. Stimpson v svoji knjigi "Popular Questions Answered" (Odgovori na popularna vprašanja), sledeče:

Po končani špansko-amerikanski vojni je prišlo s Filipinskih otokov poročilo, da je oddelek vojske Zedinjenih držav, ki je bil odpuslan, da preišče kraj, našel v luzonskih džunglih repato pleme, pripadajoče igorotskemu rodu. Poročilo je nadalje trdilo, da se je vlada pobrigala za te ljudi in jih drži osamljene v luzonskih hribih, kjer naj ostanejo sami zase, dokler ne bodo izmrli.

To poročilo se je toliko ponavljalo, da je naposled postalo legenda. Pozneje je bila objavljena fotografija, ki je baje kazala člana tega repatega plemena. Razglednice s to sliko prodajajo še sedaj na Filipinskih otokih in vsako leto jih lahkoverni turisti razpošljejo na tisoče na vse kraje sveta, tako, da ostaja povest o repatem plemenu v Luzonu živa.

Kljub temu, da je mnogo veteranov španske vojne in mnogo potnikov pripravljenih priseči, da so videli take repate ljudi, pravijo znanstveniki, ki so raziskali razmere, soglasno, da ni v stvari nič resnice.

Podobna poročila o repatih ljudeh so prihajala z otoka Borneo in iz drugih krajev malajskega otočja. Take povesti nastajajo kot izmišljotine, ali pa po površnem opazovanju. Mnogo Igorotov v Luzonu nosi fantastične obleke kakor Malajci sploh. Zlasti lovci na glave se radi odevajo z živalskimi kožami, katerim ne odrežejo repa. Narodni muzej Zedinjenih držav pravi, da je nepristnost prej omenjene fotografije dokazana, ker ima muzej slike dotičnega Igorota z repom in brez njega. Na tistih slikah, ki ga kažejo z repom, ta ni njegov, ampak visi od kože, s katero je odet. — Seveda ameriška vlada nikdar ni poslala takega plemena v hribe, da ga tam straži, ampak kdor si je izmislil vso potegavščino, si je pač mislil, da bo taka trditev dala njegovi povesti še več verjetnosti.

Kljub vsemu znanstvenemu zanikanju se pa prodajajo razglednice in kupčija je dobra.

O kačah še mnogo ljudi verjame, da "molzejo" krave. Zlasti belouški in slepiču pripisujejo to navado. Če bi pomislili, da so kačji zobje ostri kot igle, bi razumeli, da bi krava pobesnena, če bi se ji dotaknili vmena. Te vrste kač so v resnici koristne, ker pokončujejo miši in podgane.

Če zabijete v mlado drevo žebelj tri čevlje nad zemljo, bo ostal tri čevlje nad zemljo, ne glede na to, kako visoko zraste drevo.

CANKARJEV GLASNIK

MESEČNIK ZA LEPOSLOVJE IN POUK

II.
letnik
1938

•

2.

številk

Narodnost

Človeško oko je ustvarjeno s čutom. Tudi drugim očem moramo to priznati, ampak zanje ne velja to v toliki v meri kot za človeško, ki ga je narava razvila v posebni smeri. Mnogo neznatnih živali ima veliko bolj komplicirane oči, lahko gleda na vse strani in ima razne druge prednosti. Naše pa je tako sestavljeno, da razločuje predmete — ne le po njihovi obliki, temveč tudi po barvi, po pravi velikosti, po oddaljenosti, po njihovem razmerju do drugih predmetov. Nekateri reči, ki jih tako vidi, mu ugajajo, druge so mu zoprne. Oko ima čut za lepoto in naš duh se ga poslužuje. Pomagajo mu pri tem pač tudi druga čutila, sluh, vonj, i.t.d.

Razni ljudje gledajo z različnimi očmi in poslušajo z različnimi ušesi. Nekaj pa je, kar velja menda splošno pri ocenjevanju lepote, gotovo pa pri njenem uživanju: kar postane dolgočasno, ni več lepo. Zdi se, da sledi človek v tem svoji materi prirodi, ki ustvarja po enem zakonu, nikakor pa ne po enem kopitu. Kamor koli se ozremo v vesoljstvu, vidimo njeno pestro bogastvo, ki se neprenehoma množi. Dober del tega svojega nagona je vložila v človeško srce, da zdaj tudi koprne po raznolikosti in pisanosti.

Človeški rod je kakor ogromen vrt, kjer cveto poleg ponosnih rož skromne vijolice, poleg gorečih klinčkov blede lilije, poleg visokih kan majhne marjetice. In če dobro pogledaš, lahko opaziš, da se vsaka tulpa nekoliko razlikuje od vsake druge, da ima vsaka šmarnica nekaj svojega in da postanejo včasih razlike tako velike kot da so rodovi različni. Ob tej bogati pestrosti uživa oko; če pa bi na milje in milje imel najkrasnejše rože pa nič drugega ne, bi se naveličalo in lepota bi minila.

Narava je naredila, da je človeški vrt pester — ne le po koži in rasti, ampak tudi po temperamentu, po jeziku, po šegah, po nazorih, po nagnenju. . . po neštetihi rečeh. To je neizpremen-

ljivo in ni je sile na svetu, ki bi iz vseh ljudstev mogla napraviti en sam narod. Kakor na vsakem polju, kjer velja razvojni zakon, tako tudi tukaj razvoj ustvarja več, pa ne manj. Vsi Slovani so nekdanj govorniki en jezika, danes pa imamo ruščino, češčino, poljščino, slovenščino, srbsčino, slovaščino, ukrajinski jezik, bolgarski, lužiški, hrvaški, ki se sicer ne razlikuje od srbskega, pa mu vendar noben radičevac ne bo priznal nič srbskega. Latinščina je dala osnovo italijanskemu, francoskemu, španskemu, furlanskemu, romunskemu, ladinskemu jeziku in je močno vplivala tudi na angleščino. Iz stare germanščine sta se razvila dva nemška jezika, "hoch" in "plattdeutsch", danščina, švedščina, holandski, norveški, z mnogimi primesami tudi angleški, valonski jezik. Razne komaj znane drobtine so raztresene po vsej Evropi. In vse to je izšlo iz enega samega jezika, sanskrita in še danes najdemo v vseh korenine, ki kažejo enaki rod. Le vzemite številke evropskih narodov, pa se lahko prepričate...

V Zedinjenih državah je občevelni in uradni jezik angleški — razen v Illinoisu, kjer je "amerikanski". Po vseh krajih sveta je razširjen ta jezik, pa vendar so nam vojaki, ko so se po končani vojni vračali iz Francije, pravili: "Nismo jih razumeli; vse drugače govore od nas." Ne Francozi! Govorili so o Angležih, Avstralcih in drugih, ki so govorili angleščino, ampak — drugačno angleščino. V okvirju enega jezika nastajajo narečja in podnarečja in razlike postajajo tako velike, da se člani enega naroda med seboj ne razumejo. V Palermu sem dejal nekemu sopotniku, italijanskemu profesorju, da silno težko razumem ljudi, pa mi je odgovoril: "Kaj hočete? Rojen Italijan sem, pa ne vem, kaj mi pripovedujejo." Naj se srečata Prus in Nemec iz Heba (Egerlender); nikdar se ne bosta razumela, če bosta govorila vsak svoj dijalekt. Povsod je tako. Amerikansčina se res že tako razlikuje od prvotne angleščine, da delajo te posebnosti dostikrat težave.

Ideja, da bi se vsi jeziki mogli odpraviti v korist enega samega ali pa stopiti v enega, nima nobene podlage in se nikakor ne bi mogla izvesti. Pa če bi kak diktator imel tako silo, da bi lahko dekretiral en sam svetoven jezik in ga ne bi takoj drugi dan zadela kakšna bomba, bi doživel, da se je ta njegov jezik razcepil v ne vem koliko različnih.

Takega stremljenja pa tudi treba ni in škoda bi bila vsakega dela, ki bi ga prenapet kosmopolit vložil vanj. Narodnost je prirodna prikazen, po prirodnih zakonih je nastala in po njih se razvija. Kdor ljubi lepoto v raznovrstnosti, se tega lahko veseli. Zato tudi ni greh, ljubiti svoj narod, svoj jezik, svoje šege, pesmi, pregovore, nošo i.t.d.

Toda ljubiti svojo narodnost, ne pomeni sovražiti drugo. Človek je trdo delal večji del svojega življenja in posrečilo se mu je, da si je postavil skromen dom. Kdo bi mu zameril, da ga ljubi, da ga njegov vrt zanima, da skrbno priliva cveticam in pobira mrčes z vsakega grma? Ali naj zato sovraži sosedovo hišo ali pa vso deželo? Moj narod mi je najbližji, ker se je tako zgodilo, da sem njegov del; najlože delam ž njim, najbolje ga poznam, kar morem storiti na njegovem vrtu, bo menda največ zaleгло. Ta ljubezen je naravna, neprisiljena in nikomur ne škoduje.

Ampak ljubezen postane lahko kratkovidna, sebična in — hudobna, če se zabubi, izgubi vid za ostali svet in se spoji s sovraštvom. Kam vodi narodnost, če postane stekla, predobro vidimo v fašističnih deželah, ki so iz nje naredile novo, edino zveličavno vero, vrhovni zakon in idejo nad vsemi idejami. Pomen zdrave narodnosti je kulturni. "Ustvarjaj s svojimi sredstvi, kar moreš najboljšega, ker so ti najbolj priročna in jih najlože rabiš." Diktat nacijskega nacijonalizma je pa barbarski in njegova sredstva so divjaška. Njegov evangelij uči: "Moj narod nad vsemi drugimi! Moj je edini vreden življenja. Mojemu pripada svet. Moj je izvoljen, drugi so zavrženi. Moj je poklican, da gospoduje. Vi drugi — poklonite se, priznajte mojo vrhovnost, umaknite se!"

Tako govore besede in izvršujejo jih dejanja. Besede so nesramno zlagane, dejanja so izlivi bestijalnosti. Uspeh je pa le ta, da se širi sovrašтво po svetu in poraja slepoto, tako da se tudi drugod nacijonalni čut pretvarja v narodno sebičnost in prevzetnost.

Moja hišica, če jo imam, stoji v veliki deželi in če se njej ne bo godilo dobro, se meni ne bo. Moj narod živi na tem svetu in če bo ta na slabih nogah, moj narod ne bo srečen. Vsak med nami je svoj, kolikor je to na zemlji, urejeni kakor je, mogoče. Vsak narod ima svoje lastnosti, vsi so pa vendar člani ene velike družine in usoda vsakega je na koncu konca odvisna od usode vseh. Mnogo narodov stori, da je ta svet pisan in lep v svoji pestrosti, ampak uspevati more tudi lepota le tam, kjer so pogoji zanjo. Čim boljši pogoji, tem večja lepota. Da bodo tla rodovitna, da more sever dobiti od juga, česar nima sam in pomagati vzhodu s tem, česar ima odveč, da se moremo učiti drug od drugega, da moremo opraviti ogromna dela, za katera je vsak drobec preslab, da moremo dvigniti svoje življenje v svetlejšo višave in sčasoma postati resnični LJUDJE, moramo vpreči vse svoje sile in delo bo lahko.

Čast narodnosti! Dol s šovinizmom!

Poletje

Nebo je jasno, drevje vse zeleno,
posut je s cvetjem travnik, log in vrt;
tu belo je, tam modro, pa rumeno—
vso širno plan pokriva pisan prt.
Metulji letajo med to krasoto,
čebele nektar pijejo sladak,
a ptiči s pesmijo slave lepoto
in od miline pleše topli zrak.

Pripeka sonce — kdo zato bi tožil?
Ko pride zima, nam prinese mráz . . .
Glej, lahki čoln po vodi je zakrožil —
"Okopaj se!" — poletja je ukaz.
Valovi ohlade razgrete žile,
sveta brezmejnost se očem odpre;
obzorje kakor stkano je iz svile
in duh v vsemirja globočine zre.

Lepo v poletju svetlem je živeti
in gledati na drevju zreli sad.
Veselje zlato žito je požeti,
a za počitek sesti v sence hlad. . .
Odprta so po vsej deželi pota,
v daljavo vabi še neznani kraj;
rad bi pogledal človek preko plota,
objel ves svet in vrnil se nazaj.

Lepo je . . . Čuj! — Nebo je jasno, mirno . . .
Kaj ni donelo kakor daljni grom?
Obzorje v čudu opazuješ širno,
pogledaš polje in pogledaš dom.
Pa zmaješ z glavo — nič se ni zgodilo.
A vendar slišiš; besno grom bobni,
od strel rešetih se je zasvetilo,
iz daljnih mest gorečih se kadi.

Zdaj z gromom krik se presunljiv pomeša—
iz grl stoterih to je zadnji glas.
In tisoč glav bolestno se poveša,
ko v brezdnó pogreznila se je vas.
Otroški jok po svetu se razlega
in trga duše huje kakor meč;
jeklena roka kruto v srca sega,
iz kapelj se nabira potok rdeč.

Utvara? — Sanje? — Kje bi moglo biti?
Na tujem se planetu boj je vnel? . . .
Sosedom dali Martov strup so piti,
za tvojim plotom je odprt pekel.
Spomladi pridno zemljo so orali,
ji izročili seme — kakor ti.
Pogaženo je, kar so posejali
in v brazdah zdaj sovraštvo le kali.

Odprite vrata, line, oj nebesa. . .
Poglejte grozo, ki požiga svet!
Saj ni to zarje severne zavesa;
od silnih ognjev svod neba je vnet.
Prihrule niso iz gozdov zverine,
le človek stekel je in podivjal,
s solzami polni in s krvjo doline
in kamor stopi, seje bol in žal.

Čemu zoriš na polju, zlato žito?
In ti, na veji plemeniti sad?
Kar je lepo in zdravo, bo pobito,
veselje, blagost vso pokoplje jad.
Mar nimaš nič srca, priroda, mati,
da zreš na grozo in te ne boli?
Ti za cvetlice brigaš se na trati —
mar nismo več otroci tvoji mi?

"Srce sem dala toplo vam, ponosno
in um sem vlila v glave vam bogat.
Za dom imate zemljo plodonosno,
vaš rod je — sestra sestri, bratu brat.
Zavrgli dedščino ste plemenito,
zapahnila sebičnost je srca;
odprite jih in sonce bo odkrito,
modrost življenja vam bo jasna vsa. . ."

E. K.

Sleci - obleci!

E. K.

(Konec)

4.

DOR HOČE VEDETI, kako se je srbska armada bojevala, zoperstavljal, pa se vendar morala pred silno nemško, avstrijsko in bolgarsko premočjo umikati, najde to v zgodovini svetovne vojne. Z armado je šla Milena in kmalu je postala del vojske kakor vsak vojak. Kako bi moglo biti drugače? Često so krogle brnele tudi okrog njenih ušes, kak šrapnel je eksplodiral komaj par metrov od obvezališča in včasih se je — dobro ali slabo — namerjena bomba razpočila tudi v bližini poljske bolnišnice. Vse slike, ki si jih je fantazija nekdanje stvarjale o vojni, so postale karikature, tako tragične, da bi se bila včasih na ves glas zasmejala, če ji ne bi bilo tisti hip zadrgnilo grla. Smrt in rane so se seveda morale pričakovati, kadar začne sila reševati vprašanja. Zakaj se ne bi mogla reševati brez krvi kakor vsi prepiri zaradi plotov in dedščin in pašnikov, ko pogleda sodnik v svojo debelo knjigo in odloči: Po tem in tem zakonu in paragrafu imaš ti prav, ti pa si v zmoti? Zakaj, če se dva vladarja skregata, mora na milijone ljudi, ki ne vedo ničesar o njunih sporih, v prezgodnji grob? Zakaj ne opravita sama, se ozmerjata, oklofutata ali, če mislita, da ne gre drugače, stepeta do dobrega? Bilo bi bolj enostavno, ceneje in ne tako zverinjsko.

Pogledala je zvezde in vzdihnila: ženska glava! Svet se suče po svojih zakonih in ti jih menda ne razumeš. . . Kljub temu, da se je v tebi toliko izpremenilo, da komaj sama sebe poznaš. Bila si nezrelo punče, ko se je pričelo, sedaj pa imaš izkušnje neskončnih desetletij. O — vojna je šola, le učnina je draga — predraga.

Čudno in prečudno, da ni telesno obnemogla. Rane! Kajpada je vedela, da bodo z boljše prinašali ranjene vojake; ampak kako bi ji bila domišljija kdaj razodela take grozote kot jih gleda dan na dan? Pol človeka ti prineso v bolnišnico, nekoliko udov mu je odbitih, lica je komaj toliko ostalo, da spoznaš, kje so nekdanje bile oči in usta; če more sploh

dati kaj glasu od sebe, zakriči, da ga ustrelite ali zastrupite in iz nadčloveškega usmiljenja bi mu najrajši ustregli. Ampak zdravniki imajo svoje zakone in svojo moralo — včasih bi mislil, da je neusmiljena — pa mu dajo kakšno mamilo in potem pa krpajo in šivajo in režejo in mažejo, ti pa pomagaš polzavestno, bolj podobna stroju kot živemu bitju, dokler po dolgih tednih ne vstane, prav nič ne podoben prejšnjemu človeku, pa vendar nekaj živega, kar nekam spominja na človeka.

Toliko krvi, toliko razmrevarjenih teles, slepih oči, zblaznelih umov — in vse to gleda in še vedno živi in opravlja svoje delo in uživa hrano. Čudna stvar je človek. . .

Premoč na drugi strani je postala prevelika. Če bi bili vojaki stroji, bruhajoči ogenj in nič ne čuteči, bi jih morali neštevilni, ogromni topovi raznesti na drobne kosce, pa so le ljudje. Hrabrost je lepa lastnost, ampak žrtvovati na tisoče ljudi brez cilja in smisla je blaznost in vnebovpijoč zločin. Prišel je torej ukaz za umik v Albanijo. In izdali so navodila. Mislili so na vse mogoče. Milena je poslušala. Naenkrat jo je prijel krč. "Ženske ne morejo z vojsko. Bremena so brez tega ogromna."

Breme! — Koliko krvavih ran je obvezala, koliko izgubljenih življenj je pomagala rešiti! In sedaj je breme. . . Zapusti naj vojsko, katera ud je postala, s katero je šla čez drn in strn, s katero je delila slavo in žalost. . .

Globoko je vzdihnila in dvignila oči. Tam gori so migljale zvezde kakor da ni nobenih grozot na svetu in povsod le mir kot tam, odkoder prihaja njih prijazna luč. Nekaj tega miru ji je pobožalo čelo in misli so se ji ublažile. Armada ne more računati s tvojimi željami in bremen ima gotovo res dovolj. Potreba je železen zakon in besede, ki ne morejo biti drugačne kot trde, niso izrečene kot žaljivke.

Toda — kaj pomaga vse spoznanje? Z armado ne sme. Kaj naj stori? Kdo ji more svetovati, kaj naj stori? Nikogar nima v vsej deželi razen vojakov, ki pojdejo na eno stran, ona pa naj gre na drugo. Na tisto stran, kjer jo čaka to, pred čemer je bežala. Vojska odhaja, prihaja pa druga vojska, tista, ki jo sma-

tra za sovražnico — za izdajalko. Kako naj ostane, kam naj se skrije, da ne pride rabljem v pest?

Vse zvezde niso imele dovolj moči, da bi ji vrnilo mir, ki ga je odnesel nočni veter brez sledu. Edino okrutno vprašanje je ostalo in vrtalo v možganih in težko pritiskalo na srce: Kaj — kaj naj storim?

5.

Topovi so utihnili. Zadnja straža je izvršila svojo dolžnost in odbila napad, da so se glavne čete mogle v redu umakniti. Pognala je sovražnika dovolj daleč nazaj, da se ni bilo bati presenečenja. Milena je hodila po bojišču, posutem s trupli. Da — fantje, in tudi možje med njimi so storili svojo dolžnost, do zadnje minute in mnogo, mnogo grobov bo treba za vse, ki jim je smrt poplačala zvestobo. Vendar je treba pogledati, dobro pogledati, ali ni v kakšnem mrliču še skromen ostanek življenja. Strašna nagrada za brezmejno požrtvovalnost bi bila, če bi koga živega pokopali.

Milena stopa od enega do drugega, polaga roko na srca, gleda oči, prisluškuje; ko so odpeljali ranjence, bi se lahko zgodilo, da je kateri ušel njihovi paznosti. Od enega do drugega . . . nikjer najmanjšega znamenja življenja.

Toliko smrtnih sadov — čemu? Zakaj? Človeški um, človeški ponos — kako daleč smo še od človeštva?

Vsaj skrbeti jim ni treba več, kaj naj store. Ona pa — nocoj mora rešiti to vprašanje, a nocoj ve toliko kolikor je vedela opoldne in zjutraj in snoči. Kako bi mogla vedeti, ko je vse zaprto in zaklenjeno, zastavljena pot naprej in presekana pot nazaj. Odločiti pa mora, mora, mora. . .

Stala je nad truplom mladeniča; čudno, smehljalj mu je bil na licu, da se je njegova mladost še bolj izražala. Nemara ga je krogla presenetila in tako hitro ubila, da ni začutil bolečin in je umrl z lepo mislijo v srcu. Blagor mu, če je umrl tako, ob spominu na svojo mater ali na svoje dekle.

Še enkrat se je Milena sklonila; nemara se je vendar smrt zmotila. Saj ni podoben mrliču. . .

Ne — tu ni več življenja, znamenja smrti postajajo že očitna. Vzdihi se ji izviije iz prsi: Ubogi fant!

Ta hip zasliši glas. Iz nje same prihaja in

sili uho, da posluša. Ponavlja in ponavlja: Sleci — obleci!

Odrevenela je. V glavi ji je bilo kakor da je pila preveč težkega vina. Spomnila se je na smrt svoje matere. Zapustila ji je svojo obleko, ona je pa nikdar ni mogla obleči; vse se je bilo upiralo v njej proti misli, da bi nosila obleko mrliča. Pa sedaj naj bi . . .

Tisti glas je silil in silil: Hiti, hiti, dokler si sama tukaj. To je tvoj izhod.

Branila se je z vso silo svojega duha, kakor da so deli avtomata, so pa njene roke začele odpenjati vojakovo uniformo.

Ustrašila se je. Ne, ne, to je svetoskrunstvo. Vsak trenotek bi morala misliti na nesrečnega mladeniča.

Glas pa je odgovarjal: Dal je življenje za svobodo, pa ne bi dal obleke z veseljem?

Naenkrat je odločila. Druge poti ni. Oj, fant mi odpusti; toliko jih je, ki sem jim pomagala ohraniti življenje, da mi en mrtvec ne bo zameril. Ne da bi bila natančno vedela, kako se je zgodilo, je bila v uniformi, fant pa v njeni obleki. Pograbila je puško, dobro pogledala polkovni znak in — Ne, še nekaj je treba, sicer bo vsa kruta igra brezuspešna. Škarje ima pri sebi, njeni lepi dolgi lasje padejo pod njimi. Nešteto jam je vseokrog, v eno jih zakoplje, potem pa odhiti kakor da so ji škratje za petami. Nekoliko kilometrov dalje je gozd. Tam si napravi posteljo, ne vedoča, ali je na tej ali na oni strani meje. Spati pod milim nebom ji ni bilo nič novega, ampak to noč spanec dolgo ni hotel priti. Po dolgih urah jo je silna utrujenost premagala, zadremala je in sanjalo se ji je čudno. Bila je fant med fanti, a v sanjah se ji je sanjalo, da je nekdašnja dekle in je prišel čarovnik, ji vzel lase in naredil mladeniča iz nje. Sedaj ne bo nikdar več žena.

Še vedno so se ji podobne sanje mešale po glavi, ko je sonce našlo pot med vejami in ji poljubilo oči. Odprla jih je in vstala. Vse ji je bilo jasno. Popravila si je uniformo, s šajkačo pokrila ostriženo glavo, pobrala puško in odšla. Po poti je bistro mislila. Kar je sedaj, je, treba se je pripraviti za to, kar pride.

Na tej poti se ji je pridružila sreča. Vse je šlo gladkeje kot je pričakovala. Po dolgem romanju po ravnih stezah in po ovinkih je prišla do velikega tabora. Tupatam jo je kak vojak pogledal, mnogo se pa nihče ni zmenil za

njo. Naposled je enega vprašala, kje je poveljništvo.

"Ali si izgubljen, golobradec?" je vprašal. Njeno srce je močno utripalo, vojakove besede so jo pa nekoliko potolažile. Pokazal ji je pot in dejal: "Mislim, da je cel polk takih, ki ne morejo najti svoje čete."

Nemara je to dobro, morda pa ni. Pa uganje nič ne pomaga.

Bilo je zanjo dobro. Ni čuda, da so se v ljutih bojih razkropili; nekateri so izgubili svoje čete, ker je od njih premalo ostalo za stotnijo. Pri poveljništvu so imeli toliko posla, da niso mogli nič drugega kot sestaviti iz teh "izgubljenec" nove oddelke. Torej ni bilo mnogo izpraševanja in največja nevarnost je šla mimo kakor da se ne zmeni zanjo. Mladih fantov je bilo v armadi mnogo, tudi takih, ki so zatajili svoja leta, ker niso hoteli ostati doma. Niso bili vsi tako bojevitega značaja, da se niso mogli izogniti nobenemu pretepu, ampak vojna vpliva na ljudi drugače kot mir. Najmiroljubnejši včasih najbolj zdvijajo in kdo bi mogel povedati, kako in zakaj, če ne vsega, kar ve on sam. Nemara pa tudi sam ne ve, kaj se je zgodilo z njim in zakaj.

Tako je bilo in Mileni je to toliko pomagalo, da so jo vsi brez suma sprejeli za mladega vojaka. Le "golobradec," prvo ime, ki ga je slišala, ko je prišla v tabor, ji je ostal. Kot bolničarka se je bila naučila discipline in to je najbrže vplivalo, da je vedno ohranila oblast nad seboj in se ni izdala.

6.

Iz Milene je postal Milan. Z drugimi vojaki je živela, delala, se vadila, hodila na stražo, z njimi je jedla in z njimi je spala. Včasih so zakurili ogenj in ko so sedeli okrog njega, je zapela. Če je bilo besedilo znano, so jo spremljali, dostikrat so jo pa pustili peti samo.

"Ti si se že zlagal takrat, ko si prišel po monturo," je eden smeje opomnil. Debelo ga je pogledala. Ali vendar kaj sluti?

"Zakaj misliš?" je vprašala s pridržanim dihom.

"Če bi bil povedal, koliko si res star, ti nikdar ne bi bil zaupali puške."

Odleglo ji je.

"Vsak glas ne ostari tako hitro kot tvoj," je odgovorila in vložila hudomušnost v svoj iz-

raz. "Preveč vina in rakije ga pokvari. Tvojega menda je."

"Hoho," se je zarežal, "jaz ne pijem nič strupenega, le šljivovico. To je dobro za tvoje zdravje."

"Pa ne za tvojo glavo."

"Če bi jo ti pil, bi že davno imel brke in moški glas. No, pa rajši še eno zapoj."

Tako se je popolnoma vdomačila med vojaki in bili so trenotki, ko je sama pozabila na svoj spol. Tedaj so ji prihajale sanje iz gozda v spomin in čudila se je, kako se utegnejo njeni čuti izpremeniti, če se vojna še dolgo zavleče in bo ves čas živela med vojaki.

Nekega dne je bila dodeljena manjšemu oddelku, ki je ves dan delal v hosti. Sekali so les in ga žagali in se pošteno utrudili. Zvečer so postavili straže, zakurili, po večerji so pa razgrnili plašče za postelje. Od nekod je prišel vojaški duhoven. Zaverovan je bil v rastlinstvo pa je zablodil in sedaj mu je bilo predalet do tabora.

"Za človeka, ki ni vaju, pojesti tele za večerjo, bo še. Posluži se. Potem pa — kakor bomo spali mi, tako boš ti," je dejal poveljnik oddelka. Duhoven je hvaležno sprejel. Nekaj časa so sedeli okrog ognja, zbijali šale, peli in polagoma je priplaval tista otožnost nad nje, ki nima besed, ki nikdar ne razodene, odkod in kam, se ne prelevi v žalost, ampak popolnoma prevzame človeka. Besed je zmanjkovalo, misli so plavale kdo ve kje, naposled je poveljnik vstal, se raztegnil in dejal:

"Eh, najbolje bo, da gremo spat."

Polegali so kakor je nanoslo in slučajno je Milena dobila prostor poleg duhovnika. Mesec je izšel, zvezde so se bliščale, ona se je zagledala vanje pa ni mogla zaspati. Preveč misli se je podilo po njeni glavi. Prihajale so od vseh strani, kazale v preteklost in bodočnost, prinašale uganke in branile trepalnicam, da bi zaklopile trudne oči. Nenadoma je šinilo nekaj objestnega vanjo. V vsej tej strašni tragediji je bilo toliko smešnega, toliko satire, da se je vse zdelo nenaravno in iz nje je izbruhnilo vprašanje: "Pop, ali si kdaj spal z žensko?"

Mislila je, da spi in je ne bo slišal. Pa je bil buden. Obrnil se je in zagodrnjal: "Spi, golobradec, pa ne blebeči neumnosti, sicer ti pripeljem tako klofuto, da ti zaplešejo vse zvezde pred očmi."

"No, no," je zamrmrala, "majhna šala ne ubije človeka."

"Dobro, dobro. Spi. Potreben si spanja."

Čez nekaj časa je on zasmrčal, njene misli so pa še dolgo blodile po neštetih križajočih se potih.

Komaj teden pozneje je njen oddelek odkorakal za ciljem, ki je bil znan le poveljniku. Ona je bila dodeljena zadnji straži. Precej časa so korakali, ko je nenadoma opazila duhovna v bližini. Zaostal je, ustavljač se pri kakšnem grmu, pri cvetlici ali nenavadni travi. Prišlo je povelje za odmor. Glavni oddelek je bil dokaj oddaljen. Zadnja straža je posedala po skalah, toda Milena je kmalu vstala. Čuden občutek ji ni dal sedeti. Duhovnik je pa iskal rastline. Nenadoma je Milena opazila za skalo Albanca s puško, namerjeno na neslutčega duhovna. Hotela je zakričati, ali glas ji je zastal v grlu. Instinktivno je skočila, velik skok, in udarila s svojo puško po dolgi Albančevi. Strel se je izprožil, zadel je pa vrh visoke smreke. Ko se je ozrla, ni bilo Arnavta nikjer. Straža ga je šla iskat, pa ga ni našla.

Drugi vojaki so duhovnu povedali, kaj se je zgodilo. Stisnil je Mileni roko in dejal:

"Golobradec, zdi se mi, da si mi rešil življenje. Poplačati ti ne morem. No, pa odpusti mi tisto klofuto, ki sem ti jo snoči ponudil."

Milena se je nasmehnila. Nervoznost je izginila in bila je mirna kakor že dolgo ne.

"Zato smo na svetu, da eden drugemu pomagamo," je dejala in se spomnila na starega veslarja, ki jo je prepeljal čez mejo.

7.

Vojna se je zavlačila in nič ni kazalo, da se bodo čete kmalu vrnile v Srbijo. Milena je začela razmišljati in zazdelo se ji je, da le postopa brez cilja in koristi. Ta misel ji je postajala bolj in bolj mučna, spoznati pa ni mogla, kaj bi bilo najbolje storiti. Tedaj ji je slučaj prišel na pomoč. Njen oddelek je bil poslan na otok Krf, kjer so večje glave delale načrte, navezavale stike z zavezniki in se pripravljale za dan, ko bo mučno čakanje končano in bo vojska zopet vojska.

Ko je prišla tja, se ji je začelo jasnit. Kot vojak ne koristi nikomur. Mogoče, da bi bila kaj več vredna, če bi se Milan zopet prelevil v Mileno. Seveda bi morala priznati svojo prevaro, ampak ustrelili je pač ne bi zaradi tega.

Odšla je v glavni stan in povedala vse.

Nekaj časa so majali z glavami, slišala je nekoliko resnih očitkov, nekoliko šal, na koncu so ji pa povedali, da bi imeli v pisarni boljšega opravka zanjo kot pri četi. Z veseljem je sprejela nalogo in postala zopet ženska. Zazdelo se ji je, da je bil že čas, zakaj sedaj se je v svoji obleki skoraj bolj nerodno počutila kot v vojakuvi, ko jo je prvič oblekla. Toda to ni trajalo dolgo. Zadovoljna je bila, da je zopet mogla delati in kmalu se je prikupila vsem, ki je ž njimi prihajala v dotiko. Spoznali so njene sposobnosti in njeno dobro voljo, pa so ji dajali važnejše naloge. To ji je bilo prav, ker je bilo delo bolj zanimivo, dasi ni bila plača nič boljša. Videča, da je skromnost bila — in morala biti splošna, si zaradi tega ni belila glave.

Nekega dne je prišel načelnik k njej in ji povedal, da bo treba poslati neke spise zaveznikom. Potem jo je vprašal, ali bi prevzela to nalogo; odpeljati bi se morala s parnikom v Italijo, pa bi morala biti zelo pazna, ker se nikdar ne ve, kje se skriva kak špijon.

Ni se ustrašila. Vzela je spise in jih med svojimi rečmi tako skrila, da jih načelnik sam ni mogel najti. Pustili so jo, da odpotuje.

Opravila je svojo nalogo hitro. Na povratni parnik je morala čakati nekoliko dni. Da si prežene čas, je hodila po ulicah, ogledavala mesto, maloštevilne znamenitosti in se dolgočasila.

Nekega dne so jo koraki zanesli do restavracije, iz katere je dišalo pečeno meso, pečivo, zelenjave, olje. V oknu so bili raki, ribe, torte, vino v steklenicah... Obstala je. Misli so ji ušle preko jadranskega morja. Kakšno pomanjkanje je bilo tam! Kako so vojaki včasih stradali, pa vendar opravljali svojo službo brez pritožbe! Kolikokrat je moral en paradižnik zadostovati za ves dan in kolikokrat ni bilo niti pitne vode, soparica pa taka, da so ljudje medleli! Pa glej, na svetu je toliko lepega in dobrega, da bi vsi lahko imeli vsega dovolj. Ljudje se še niso naučili biti ljudje; koliko časa bo še treba za to šolo in koliko učnine bodo še plačali!

Obrnila se je, da bi izginila ta slika in neprijetne misli ž njo. Tisti hip so se vrata odprla in nehote se je obrnila. Slučaj križa pota na čudne načine. Mož, ki je prišel iz gostilne, je bil tisti vojaški duhoven, ki je vedno stikal po

rastlinah. Besede so ji kar same prišle na jezik, nobenih drugih se ni mogla domisliti:

"Ej, pop, ali si kdaj spal z žensko?"

Ustavil se je kakor da je počila bomba pred njim. Popraskal se je po čelu: "Kje sem že slišal ta glas?"

"Ali se spominjaš na tistega vojaka, ki je Albancu izpodbil puško?" je vprašala.

Zazijal je. "Ti si bil — si bila tisti vojak, tisti golobradec?" se je začudil.

"Da, le sedaj so mi lasje zopet nekoliko zrasli."

"Ej, ej, če bi bil to vedel tisto noč. . ."

"Dobil bi bil klofuto, da bi ti bile vse zvezde zaplesale pred očmi."

Oba sta se namuzala in odšla — vsak svojo pot.

Za japonsko fronto

KITAJSKEGA prihajajo neprenehoma vesti o napredovanju japonske vojske in pesimisti skomizgujejo: Saj je vse zaman; Japonci so bolj oboroženi, vojaško so bolj izurjeni, Ki-

tajci se bojujejo zaman. — Seveda ne morejo njihovi uspehi veseliti nobenega prijatelja pravice; ampak za obup je vse prezgodaj. Kaj je vse nemška vojska — avstrijska je bila pravzaprav le njen del — zasedla, kako se je zdelo, da ne bodo zavezniki nikdar mogli dobiti nazaj, kar so izgubili, pa se je vendar zgodilo. Prevelike zmage so pogostoma vzrok končnega poraza in če se položaj na Kitajskem mirno presoja, je prav lahko mogoče, da bo japonski militarizem naposled še beračil za mir. Res je, da so njegove čete prodrle globoko v deželo in še prodirajo; ampak prav to utegne postati usodepolno zanj. Čim bolj se oddaljujejo od svojih oporišč, tem težavnejše bodo zveze, tem več bodo potrebovali vojaštva za zasedene kraje, tem večji bodo stroški; preveč pa nimajo ne ljudi ne denarja. Že se sližijo glasovi o silni draginji, o omajanem gospodarstvu, o pomanjkanju materiala. Da, če bi bili Kitajci, kakor so računali v Tokiju, padli na kolena v prvih treh mesecih, bi bila stvar drugačna, ampak namesto da bi bila sedaj vojna že davno končana, se pravzaprav še le začneta. In čim dalje prihajajo japonske čete v oddaljene notranje kraje, tem večji pomen dobiva gerilska taktika, katere se pred vsem poslužuje nekdanja rdeča armada.

Zanimivo poročilo o njenem delu objavlja ameriški časnikar Haldore Hanson, ki je bil štiri leta na Kitajskem, v mesečniku Asia. Kar pripoveduje po osebnem opazovanju, se

godi v severnih krajih, blizu Pejpinga, ki so baje popolnoma v japonskih rokah. Kar je videl, pa kaže, da niti tukaj, kjer so baje najmočnejši, ne uživajo velike varnosti in da je njihovo gospodstvo na precej šibkih nogah.

Po njegovem poročilu posnemamo sledeče:

Visok, suh Kitajec je stal v gruči kitajskih kmetov na postaji v Pejpingu. Zdelo se mi je, da se nagiba, da bi bolje slišal, kar sem govoril s prijateljem, ki se je poslavljaj. Dejal sem: "Gerilci so ključ do kitajske bodočnosti. Večkrat slišimo o napadih na železnice v ozadju Japoncev, zdi se pa, da ne more nihče dobiti podatkov o organizaciji gerile."

Ko se je vlak odpeljal, mi je Kitajec namignil, se predstavil kot vseučiliški profesor in vprašal, zakaj me interesira kitajska gerila. Odgovoril sem mu, da ameriški listi tako rekoč beračijo za informacije, mi pa ne moremo dobiti nobenih stikov. "To je zanimivo," se je nasmehnil; "popoldne grem v glavni stan gerilske organizacije in kadar se vrnem v Pejping, vam povem marsikaj."

To je bilo meseca januarja in dva meseca pozneje me je poklical. Pet ur mi je pripovedoval povest, katere se noben ameriški dopisnik ne bi upal brzojaviti, ne da bi se osebno prepričal o vsem. Pravil mi je, da je skupina kitajskih komunistov organizirala tajno vlado, ki kontrolira sedem milijonov ljudi in meja njenega ozemlja je le petdeset milj od Pejpinga. Obrambno četo imajo, ki šteje pet sto tisoč mož, in majhno mobilno četo, ki napada železnice skoraj vsako noč. V treh mesecih so uničili šest in trideset japonskih garnizij. Imajo arzenale, radijske postaje, telefone, bolnišnice, časopise, gledališča, in vse to so

organizirali v štirih mesecih brez vsake denarne ali materialne pomoči od zunaj.

Odločil sem, da se prepričam sam, zakaj zdelo se je neverjetno. Ko sva se peljala proti jugu, so se na vsaki postaji siromašno oblečeni kmetje približevali "profesorju Wangu" in mu šepetaje naznanjali natančno silo japonskih garnizij in kar so zvedeli o vojaškem kretanju. Wang ni zapisal ničesar, ampak je vsako drobtino informacij počasi ponavljal. Pozneje sem v glavnem stanu videl, ko je napisal deset strani statistike o japonskih vojaških pozicijah.

Sto petdeset milj južno od Pejpinga sva zapustila železnico in se s kolesi odpeljala preko ozkega "nevtralnega" pasa, ki so ga rdečkarji prepustili Japoncem. Do tam sega japonski vpliv, garnizije pa imajo le v mestih ob železnici. Wang je pokazal na gručo dreves in dejal: Ta vas pred nama označuje mejo rdečega ozemlja. Napel sem oči, da sem videl štiri straže ob robu polja. Prvi pogled me je razočaral. Dva nista imela uniform, druga dva sta bila podobna starokopitnim vojakom. "Če so to gerilci, tratim čas s tem potovanjem," sem si mislil. Polagoma se je ozračje izpremenilo. Skupina otrok, ki so nabirali suho travo, je pela pesem o japonskih roparjih. Dalje se je dvanajst krepkih kmečkih fantov vadilo s strojnico, navodila jim je pa dajal častnik, razcapan kakor berač. Pri vsaki vasi so se vadili oddelki kmetov na cesti ali pa po polju. V nekem obzidanem mestu nama je gerilski konjeniški polk dal konje in trideset vojakov za stražo do glavnega mesta, oddaljenega petdeset milj. Fotografiral sem velike kupe vojaških zalog, ki so jih bili vzeli Japoncem in jahal sem na konju japonskega majorja, ki je bil ubit v bitki pri Nanjupi... Ko smo se približali glavnemu mestu, se je zaslišal krik kakor doma v stadiju, kadar se žogarjem posreči kaj izrednega. Dvajset tisoč uniformiranih gerilcev je stalo v redu na čast tujemu obiskovalcu. Na konjih smo pregledali četo bojnikov, eno miljo dolgo in razvrščeno v štirih vrstah. Lica so bila mladostna in vesela. Na rokavih so imeli napise "Ljudska obrambna armada."

Poveljnikov urad je bila mala sobica za pošto. Stene so bile pokrite z zemljevidi, na katerih so modre in rdeče igle označevale na-

tančne pozicije japonskih in kitajskih čet. Pred enim zemljevidom je stal majhen mož v obnošeni uniformi z radijskim poročilom v roki in menjal igle. Predstavil se je kot sodrug Li Čeng-Cao, glavni poveljnik gerilskih čet v centralnem Hopeju. Kdor pozna nadutost japonskih generalov, zlasti kadar govore s častnikarjem, mora dobiti vtis, da diha ta rdeči poveljnik dostojanstvo in mirno samozavest. Rojen je bil pred 35 leti v Mandžuriji, kjer so bili njegovi starši siromašni kmetje. Ko je dovršil ljudsko šolo, je vstopil v Čang Co-Linovo vojsko in pozneje dovršil vojaško akademijo. Ko sem pogledal v njegovo spalnico, sem videl le preprogo na kamnu. Nasmehnil se je in dejal: "Moj edini luksus je par čevljev s oznako 'U. S. Marine Corps.' Kupil sem jih v neki zastavljalnici v Pejpingu."

Nekoliko častnikov nam je pokazalo, kje žive vojaki. V vsaki šoli so bila tla pogrnjena s prostimi preprogami in so služila za postelje... Jedli so po dvakrat na dan, enako hrano kot častniki, namreč kaoljang, kaša s kakšno zelenjavo. Edina poslastica je suha riba, kadar jo vzamejo Japoncem. Govoril sem z enim vojakom v "jedilnici" na prostem. Bil je 19 let star, iz bližnje vasi, kjer je dovršil ljudsko šolo in vsa njegova posest je bila krtačica za zobe, skleda za umivanje in japonska zapestnura. Ko sem ga prosil, naj mi pokaže uro, se je zbral cel kup drugih, ki so mi vsi kazali take ure in polnilna peresa, vzeta Japoncem. Častniki so razlagali, da so to edine reči, ki si jih smejo vojaki pridržati, sicer se mora ves zaplenjeni material izročiti glavnemu stanu.

V arzenalu je sto dvajset delavcev izdelovalo municijo za puške, ročne granate, bajonete, meče in možnarje za zakope. Operirali so z Dieslovim motorjem iz neke stare predilnice. To je bil največji izmed dvanajstih arzenalov v rdečem ozemlju. Videl sem tudi krojačnico, kjer je 52 krojačev s šestdesetimi šivalnimi stroji izdelovalo po enajst sto uniform na dan. Sukno se izdeluje v rdečem ozemlju in uniforma pride na 33 centov ameriškega denarja.

Videl sem radijsko postajo, ki ima zvezne z desetimi rdečimi glavnimi stanovi. Videl sem telefonski urad, ki kontrolira dva tisoč milj podeželnih črt. Videl sem garažo, ki služi tri in petdesetim tovornim avtom in trem rednim, skoraj vsa vozila so dobili od Japoncev.

bolnišnici sem našel tri zdravnike in dvajset strežajk. Tiskarna je tiskala polmesečno revijo in en dnevnik v dva tisoč petsto izvodih; v vsem rdečem ozemlju izhaja 17 dnevnikov...

Politični komisar je dejal: "Mi nimamo nobenih vojaških skrivnosti, zato je lahko vprašate, kar koli hočete." Na moje vprašanje, kakšen je tipičen napad, je odgovoril: "Vedno delamo po noči in se najrajši lotimo velikih mest ob železnici. Vsi fantje našega polka so bili rojeni in vzgojeni v Tingčavu, pa poznajo vsako razpoko v mestnem zidu. Tudi če ne napadamo, zlezejo čez zid in obiščejo svoje hiše. Ta osebni mestni čut razlaga velik del naših uspehov." — "Tajnost" je nadaljeval "je razlog naših maloštevilnih izgub. Izenada napademo stražo in planemo v spalnice ter pobijemo vojake, preden so docela budni. To je prva naloga. Pobijati Japonce, ni zabava, ampak potrebno je. Potem nam vohuni pokažejo zaloge japonske municije in drugih vojnih potrebščin; te naložimo na vozove in pošljemo nazaj. Naposled — in to je najbolj važno — napademo hiše kitajskih izdajalcev, ki so se vdinjali japonski vladi. Aretiramo jih, njih lastnino pa pošljemo v glavni stan. Drugo jutro imamo javno razpravo in nekoliko najhujših eksekutiramo, a naš glavni namen je, uplašiti druge, da ne sodelujejo s sovražnikom."

Vprašal sem, kako je z izgubami. "Trudimo se, da naše izgube ne bi presegale ene desetine japonskih. Če ubijemo v majhni garniziji trideset Japoncev, ne bi sami smeli izgubiti več kot tri mrtve ali ranjene. Teoretsko je to mogoče, ker gremo v boj le takrat, kadar se nam zdi, da je prednost na naši strani. Včasih se pa vendar zmotimo. V bitki pri Pojehu meseca februarja smo izgubili sedemnajst naših, medtem ko so Japonci izgubili le nekaj čez šestdeset."

Nekaj dni pozneje sem imel priliko videti ta tingčavski polk in sem opazil, da je približno vsak tretji mož imel japonsko puško. Štirinajstleten fant mi je dejal: "Rabiti moramo njihove puške, zakaj vsa naša municija je japonska..."

Sodeč po množini vojnega materiala pri vsakem glavnem stanu je trditev rdečkarjev, da so v treh mesecih uničili 36 železniških garnizij, zelo verjetna. V tem času so Japonci

našli le eno sredstvo, da se maščujejo nad gerilci, namreč da požgo vasi ob meji rdečega ozemlja. Poveljnik Li Čeng-Cao pa misli, da se bo ta politika maščevala nad Japonci samimi. "Kadar koli požgo par vasi, pridejo begunci k nam. Mi jim damo zemlje in hrane, možje se pa izurijo, da postanejo naši vojaki. Taki rekruti so se izkazali kot najhrabrejši bojovníki."

Poročevalec pripoveduje o nešteti prizorih, o shodih, na katerih je bilo zbranih na tisoče — na enem dva in dvajset tisoč — oboroženih kmetov, slišal je neštete govore proti japonskim napadalcem in za kitajsko republiko, pa nobene besede o komunizmu. Le zastave imajo srp s kladivom in vsi se nazivajo sodruge. Videl je gledališke predstave in šole za nepismene. Voditelji računajo, da zna približno trideset odstotkov sedem milijonskega prebivalstva čitati; časopis, ki ga izdaja vrhovni glavni stan, se razobeša v tisoč pet sto vaseh in pričakuje se, da tisti, ki ga čitajo, razširijo vsebino po družinah, pri čajnih sestankih in drugih prilikah.

Radikalni zemljiški program se sedaj le redko kdaj omenja, ampak izvršile so se razne reforme, ki so povečale simpatije ljudstva do rdečih. Vse najemnine so bile znižane za 25 odstotkov; uvedel se je moratorij za vse dolgove za tri leta. Vsi begunci, ki pridejo v rdeče ozemlje, dobe zemljo in hrane. Zemljišča so prevzeli od velikih posestnikov, ki so pobegnili v Pejping.

Te gerilske čete se ne smejo zamenjati z nekdanjo rdečo, sedaj osmo armado; ta pripada redni armadi in dobiva svoje vojne potrebščine, ki jih kmečke gerile ne morejo dobiti. Zelo važno je pa, da dobe tudi te na kakšen način dovolj materiala, zlasti razstreljiv. Eden gerilskih častnikov se je pritoževal: "Držali smo mostove po 24 ur, pa smo s svojimi kmečkimi pripomočki mogli narediti le malo škode." Sedaj urejajo podtalna pota, po katerih bi gerilci mogli dobiti potrebne zaloge in govori se, da jim jih misli Čjang Kaj-šek pošiljati tudi po zraku.

Razen organizacij, ki jih je poročevalec videl, so enake v treh pokrajinah, Hope, Čahar in Šansi, slišal je pa tudi govoriti o rdečih organizacijah v Šantungu, Kjangsu, Čekjangu in Anhveju, vse za japonskimi črtami. Prerokovati se ne more nič. Prej ali pozneje bodo

morali Japonci skušati, da se rešijo večne nevarnosti za svojim hrbtom. Doslej niso imeli v tem pogledu nobene sreče. Ampak čim dalje prodirajo v notranjost, tem manj jim bo ostalo

sil za to nalogo. In zdi se, da je to način boja, ki ga najmanj razumejo. Zmage torej še ni, kakor nimajo v žepu, kitajski duh pa ne peša, temveč se očitno od dne do dne krepeča.

Nauki Hitlerjeve mladine

AKOR JE SEDAJ ubogi Mussolini začel posnemati Hitlerja in se s tem zameril celo papežu — kar bi utegnili imeti še resne posledice, dasi duce zaničljivo zavrača vatikansko kritiko — tako je nekda Hitler bil živa kopija Mussolinija. In kakor je ta ustanovil svoje društvo Balilla, tako je Dolfe spraval skoraj vse mladinske organizacije v Nemčiji pod eno streho in ji dal ime Hitlerjeve mladine. Pravi jo, da šteje ta organizacija okrog sedem milijonov članov, kar je približno 75 odstotkov fantov in deklet, ki pridejo po svoji starosti v poštev za tako organizacijo. Ta družba je pod strogo vladno kontrolo, njen načelnik je član kabineta in je neposredno podrejen Hitlerju. Lani je izšla ročna knjiga, ki je duševna hrana in vodilo te mladine in kaže, v kakšnem duhu hočejo naceti vzgojiti bodoče generacije. Ko jo človek čita, ne more biti presenečen, zakaj vjema se popolnoma z "idejami," ki jih čitatelj najde v Hitlerjevem "Mein Kampf" in v vsej fašistični politiki.

Prvi del je ves napolnjen z "rasno teorijo," ki hoče seveda dokazati, da so Nemci v vsakem oziru najvišje pleme na svetu, tako rekoč izvoljeno ljudstvo in kdor tega ne prizna, kaže le svojo slaboumnost in ničvrednost. Tudi v Nemčiji so pač razne rase — nekaj slabšega mora seveda ostati za socialiste, komuniste, demokrate in sploh za nezadovoljne elemente — ampak severnjaška rasa prevladuje in nikjer je ni toliko kot v rajhu. In to je pleme nad vsemi plemen. Z zobmi in nohti se bojuje šovinistični spis proti vsaki enakosti ljudi in napada marksiste na eni in cerkev na drugi strani, češ da je mednarodnost obema cilj. "Ampak," pravi nace, "rasna ideja zmaguje."

Te teorije o različenosti, zlasti o različni vrednosti plemen so bile že tolikokrat znanstveno pobite in se v knjigi prikazujejo s tako o-

troškimi argumenti, da se človek ob njih ne more več razburjati.

Med drugimi poglavji ima omenjeni spis pa tudi oddelek o "nemškem ozemlju," ki je posebno zanimiv za tiste, ki mislijo, da se more Hitlerjev apetit potolažiti s koncesijami in s popuščanjem. To poglavje le potrjuje, da nima nacijska poželjivost nobenih meja in da v njihovih sanjah vsa zemlja ni nič prevelika.

"Kadar govorimo o nemškem ozemlju, mislimo na vse kraje centralne Evrope, kjer živijo Nemci v več ali manj stalnih naselbinah (take "manj stalne naselbine se kajpada vsak čas lahko ustvarijo) in ki so dobili kulturni pečat od nemškega naroda. (Tudi to se lahko trdi o vsakem narodu, ki zna čitati in pisati, v katerem je kdo kdaj čital kakšno nemško knjigo in kjer se je kdaj igrala kakšna nemška igra). To ozemlje obsega srce Evrope. Obkroženo je z deželami, ki so evropske obrobne države, ker so obdane bodisi z morjem na treh straneh, ali pa z neobljudenimi kraji. (Kje vraga so ti modrijani iztaknili neobljudene kraje v Evropi?)

"Lega nemškega zemljišča v sredi Evrope je silno vplivala na zgodovinsko usodo našega naroda. Zakaj vsi duševni in politični pokreti Evrope so se morali srečavati na nemških tleh. . . V teku zadnjega stoletja se je naše ljudstvo moralo bojevati proti idejam zapadnega liberalizma in vzhodnega boljševisma. Vsakovrstne bojevite napade, ki so grozili z uničenjem življenja in kulture Evrope je bilo neprenehoma treba odbijati na nemški zemlji. (To je povsem novo zgodovinsko odkritje. Kadar koli je Nemčija bila zapletena v kakšno vojno, jo je sama izzvala ali začela. Schleswig-Holstein je Nemčija — z avstrijsko pomočjo vzela Danski. Potem je Prusija napadla Avstrijo. Z nemško depešo je Bismarck naredil prusko-francosko vojno neizogibno in v svetovno vojno je Viljem silil Avstrijo še bolj kot je sama silila.)

"Ena posledica centralne lege je trojna oblika, ki jo ima danes nemško ozemlje; poleg nemškega političnega imamo nemško ljudsko in nemško kulturno ozemlje. Nemški rajh obsega le majhen del nemškega ozemlja. Nemško ljudsko ozemlje sega tako daleč kot se giblje nemški jezik. Daleč sega preko političnih meja našega rajha in obsega vse nemške države (koliko jih pa še je in kje so?) in tudi vse kraje, kjer živijo Nemci v nenemških državah. (Torej n. pr. Kočevje in vsled tega vso Slovenijo, Nemce na Sedmograškem in zatoorej vso Romunijo, in kaj bo dejal duce, ko so Nemci res tudi v Trentinu?)

"Nemško kulturno ozemlje pa sega še dalje proti vzhodu. Obsega tudi *dežele nenemških narodov*, ki so dobili svojo zgodovinsko zavest, svojo kulturo in svoj narodni značaj (!) od nemškega naroda. (Uganko, kako so slovanski, romanski ali turanski narodi mogli dobiti *svojo* narodno zavest od Nemcev, morejo rešiti le nacijski možgani.)

"Vse ozemlje zapadne Evrope je poseto z nemškimi otoki, ki izvajajo na te kraje zdrav kulturn vpliv. In izven Evrope—"

Da, da, tudi izven Evrope je nemško ozemlje. Hitlerjeva mladina si mora to zapom-

niti. Knjiga za naraščaj našteva šest milijonov Nemcev, ki so se izselili v Zedinjene države in bridko stoka, da jih je le tri milijone ostalo "zavednih." Potem našteva Nemce v Kanadi, s katerimi ni zadovoljna, ker niso združeni pod svastiko, dalje v državah južne Amerike, Avstralije, Azije in Afrike. In tudi nemške kolonije se morajo smatrati za področja nemškega kulturnega vpliva.

S kolonijami se mnogo bavi in kliče pekel in nebo za pričo, da ne more rajh živeti brez njih. Sploh pa je pod "sramotnim versajskim nasilstvom" nemško ozemlje tako omejeno, da je potreba zemlje za naraščajoče nemško ljudstvo postala "neznosna."

Kar je neznosno, se seveda mora streti. In ker drugi narodi niso kar meni nič, tebi nič pripravljeni izročiti svoje dežele velikemu Hitlerju, se lahko razume, kam meri ta beseda o neznosnosti. Najbolj značilno je, da se morajo otroci navzemati tega blaznega šovinizma, tisti, ki bodo v vojaških letih, kadar misli diktator vseh diktatorjev, da se bo lahko zakadil v "neodrešeni nemški svet."

Verjemite takim ljudem, kadar prisegajo, da nočejo nič drugega kot mir!

Mladi Turki

EKDAJ SO PRAVILI, da je tista ženska najboljša, o kateri se najmanje govori. Če je kaj na tem, tedaj Turčija ne more biti posebno slaba, zakaj o njej se sedaj komaj kaj sliši.

Ko je Kemal začel uvajati reforme, je bilo dosti čitati o preobražanju turškega življenja, a malo kdo je verjel v modernizacijo tako zaostale dežele kot je bila turška. Zdi se pa le, da je vsak narod sposoben za napredek in da se je v Turčiji resnično začelo novo življenje. Da se dežela temeljito industrijalizira, je znano. Da ženske ne živijo več v haremih in ne zavijajo o bržazov, potrjujejo potniki, vračajoči se iz Turčije, ki tudi priznavajo, da se je šolstvo zelo dvignilo in da se vsled tega pismenost širi. Sedaj nam pripoveduje eden njihovih mladih v zanimivi razpravi o življenju in stremljenju v novi Turčiji. Nermin Muvafak, ki razo-

deva v svojih spisih visoko inteligenco in obsežno izobrazbo, sega nazaj v sultanove čase in pravi, da ima sedanja turška mladina od dvajset let dalje take spomine kot jih bodo španski otroci, kar jih ostane živih, nekoč imeli. V zadnjih bojih je ljudstvo zmagalo in tisti, ki so prišli na svet po letu 1923, so bili rojeni kot svobodni državljani turške republike. Obsovrženi dnevi cesarstva niso še daleč za nami, toda toliko se je zgodilo v kratkih letih republike, toliko idej je bilo pretvorjenih v dejstva, da imajo ljudje občutek varnosti, kakor da je republika stara že mnogo generacij.

Poglejte svet, ki čaka na licejske in vseučiliške dijake! To je svet petletnih načrtov, novih železnic, novih rudnikov in novih tovarn. Od leta 1932 do 1935 je število industrijskih podjetij v deželi naraslo od dvanajst tisoč na približno pet in dvajset tisoč. (Leta 1913 je bi-

lo vsega skupaj dve sto takih podjetij, zaposlenih je bilo sedemnajst tisoč delavcev in vrednost izdelkov je znašala šest in pol milijonov turških funtov.) Sladkor v Turhalu, Usaku in Alpulumu, kožarne v Bejkozu, cement v Pendiku, živežne konzerve v Istanbulu, kemikalije v Izmitu, svila v Bursi, volna v Ankari, bombaž v Izmiru, Adani, Naziliju in Kajseriju — to je nekaj industrij, v katerih izdelki izvedencev in delavcev še ne zadostujejo zahtevam. Inženirji imajo mnogo nalog; železnico iz Di-jarbekirja do Erzeruma je treba dovršiti, zgraditi je treba dosti mostov in cest, električno je treba napeljati v oddaljene vilajete. To ni vse. Treba je učiteljev, zdravnikov, strožajk, arhitektov, socialnih delavcev, pisateljev in umetnikov. Slikarstvo in kiparstvo, umetnosti, ki ju je vera prepovedovala, prihajata še le do svoje pravice. Pisatelji pišejo za mnogo širše občinstvo. Ni še dolgo, ko so se starši jokali, če so sinovi hoteli iti na oder. Danes podaja občinsko gledališče nad Zlatim rogom (v nekdanjem Carigradu) vse od Shakespearja do mladega komunističnega turškega pisatelja Nazima Hikmeta. Za otroke imamo poizkusno gledališče, dalje dramsko akademijo in v Ankari se gradi novo narodno gledališče.

Lepo je, če more človek iti v šolo, ni pa poseben tolažilno, če veš, da vlagaš v družbi, v kateri je vse narobe, ves trud za življenje brez dela. Mladi Turki vedo danes, dokler so dijaki, da čakajo zunaj službe nanje, ne bogato plačane službe, nič avtov, nič električnih ledenic, ampak službe, kjer čutite, da ste del mogočnega ustvarjanja, del rastoče družbe.

Ti mladi Turki niso imperijalisti. Slavni dnevi Selima groznega in Sulejmana veličastnega so daleč, ampak razvaline, ki jih je zapustil Abdul Hamid, je še vedno treba popravljati. Ataturk je enkrat vprašal: "Ali veste, koliko anatolskih sinov je poginilo v razbeljenih puščavah Jemena? Ali veste, kakšne izgube smo imeli, ko smo držali Sirijo in Irak in Egipt in vzdrževali svojo pozicijo v Afriki?" Na to vprašanje dajejo odgovor turške šolske knjige, ki ne stokajo zaradi razpada nekdanjega otomanskega cesarstva. Dijaki v Turčiji se ne sklanjajo nad iredentističnimi zemljevidi. Tu ni mladeničev v uniformah, razen onih, ki opravljajo vojaško službo, ne go-

vornikov na belih konjih, ne paradiranja in pisanih srajc.

Ampak o mladih Turkih je treba omeniti važno dejstvo — oni ne pripadajo Aziji, temveč Evropi. Vse njihovo mišljenje, vsa zavest sedanjih vezi in bodoče usode je evropsko.

Zgodovina turške revolucije je dolga. Že leta 1858 je bila zarota, ki je imela parlamentarizem za namen. Revolucionarne stranke so prihajale kakor valovi — Tanzimatisti, mladi Otomani, mladi Turki. Vse devetnajsto stoletje je vztrajalo versko cesarstvo, dasi so ga izgube ozemlja in gospodarsko zaslužnjenje potresli do dna. Ob koncu svetovne vojne se je sultan-kalif združil s sovražniki Turčije in tako se je dolgi boj končal z njegovim porazom.

Kaj pomeni za mlade Turke, da hočejo biti evropejski? Ne tega, da hočejo posnemati ta ali oni sistem. Imperijalizem sovražijo. Preddrago so plačali svojega in z bridkostjo se spominjajo na imperijalizem zapadnih sil. Za nje pomeni evropejstvo pospešitev prehoda iz fevdalno agrarne v moderno industrijsko družbo. Železnice pomeni, električne naprave, tlakovane ceste, pisalne stroje, inkubatorje in traktorje, šole, civilno poroko, žensko volilno pravico, socialno zavarovanje, proste bolnišnice in simfonijske orkestre. Tem rečem je sila branila vstop v Turčijo. Turški otroci so davno slišali povest o šolski knjigi, ki je bila prepovedana, ker je bil nekje omenjen dinamo. Cenzor je to zamenjal z dinamitom. Nemara se ni popolnoma motil, zakaj vsega, kar lahko prinese dinamo, še nismo videli. Kar koli je, Turčija ne vtika glave v pesek in ne skuša izbegniti teku zgodovine.

Moderna mladina v Turčiji je ponosna na to, kar je dosegla in se ji zde nekoliko sitni turisti, ki prihajajo iskat "lokalni kolorit in eksotično romantiko," prav kakor se morajo modernemu Rusu zdeti nekoliko sitni turisti, ki iščejo v Moskvi ostanke carske slave.

Muvafak pometa z železno metlo romantično, ob kateri so se navduševali Lord Byron in Pierre Loti, Wilde in D'Annunzio in želje, da bi Turki ohranili stare šege in navade. Gospa iz Columbusa, Ohio, ki se na izletniškem potovanju topi ob pogledu na pozlačena okna starih bajt ob sončnem zahodu, se ne sme čuditi, da se sprejema njeno navdušenje nekam hladno. Mladim Turkom je porušenje teh "slu-

mov" in vsega, kar pomenijo v življenju človeških bitij bolj važno, kot ohranitev takih svetlobnih efektov.

Boj med starim in novim redom še ni končan, ampak družinski avtokrati se morajo braniti sami, brez vladne podpore. Ženskam so odprti vsi poklici, v boju za šole, bolnišnice, boljše umetnost, petletke in podobno sodelujejo z moškimi in že jih lahko vidite v parlamentu, na čelu občinskih zborov, pri kemičnem delu, kot odvetnice, časnikarke i. t. d. V šolah je presenetljivo, da kažejo dekleta poprečno boljše uspehe, na univerzah več samostojnosti od fantov. Njih obnašanje je še vedno mirno in uljudno, ampak dokaj veselejše so in mnogo bolj neustrašene. Na velikih javnih zborih govore, v mesto prihajajo same v šolo, kot učiteljice odhajajo v oddaljene gorske vasi.

Seveda še niso "proste." Socijalni ideali njih staršev so še vedno ideali francoskega srednjega razreda. Njih zakoni se prilegajo onim najbolj buržvazne dežele, Švice. Toliko pravic imajo kot kjer si bodi v zapadni Evropi, pa ne več. Družinske vezi so močne. Kadar bodo dekleta morala iskati dela dalje od doma, si bodo morda priborile tisto svobodo, ki jo je danes najti le v Zedinjenih državah in v Rusiji.

Toda ta razred obsega le majhno skupino. Druga, večja skupina hodi v liceje in vseučilišča; ta dekleta imajo manj prostega časa, ampak več svobode. Od ljudske šole so vedno v družbi fantov svoje starosti. Njim je pajčolan predmet preteklosti in komaj se spominjajo, da so ga njih matere nosile. Ampak še tretjo skupino deklet najdemo v malih mestih in vaseh. Njim pomeni svoboda le osvoboditev od pajčolana. V šolo jih hodi mnogo manj nego fantov. Ampak število tistih, ki hodijo v tovarne, se množi. Zakaj na osnovi petletk se tovarne ne množe v posebnih krajih, ampak so podeljene po vsej deželi, blizu virov surovin in tam, kjer niso tako izpostavljene napadom v slučaju vojne. In tovarne prinašajo novo socijalno življenje. Velika razlika je med dekletom, ki dela brez plače na očetovem polju in onim, ki prinese vsak teden zavitek z mezdo.

Nadalje se bolj in bolj opazuje verski skepticizem od vseučiliških dijakov do vseh mestnih skupin in celo do vasi. V prvih dneh cesarstva je mohamedanska cerkev igrala veliko vlogo, pozneje je bila pa, kakor cerkev v Rusiji in Španiji v tesni zvezi z avtokracijo in

je ohranjela čim več rituala in tradicije in čim manj pomena. Potem je še izključila voditelje boja za neodvisnost in vojska, poslana zoper revolucionarje se je imenovala "Kalifova armada." Danes ne igra duhovščina nobene važne vloge več.

Če pogledamo na mlade Turke tridesetih let, se jasno izražajo nekatere reči, druge so pa meglene, zakaj navsezadnje so oni generacija eksperimentov in zdi se, da je ves svet, v katerem žive, v prehodu. Težko je prerokovati njih bodočnost, zakaj odvisna je zelo od dogodkov izven mej, nad katerimi nimajo nobene kontrole. Zavedajo se dejstva, da ima njih dežela zemljepisno in gospodarsko prvoredno važnost. Fašistična skupina se bolj in bolj bliža Rusiji na vzhodu in v sredi ima Turčija ključ morske ožine. Ogrožen ni le njen veliki сосед, ampak sama bo lahko zapletena v mrežo "Drang nach Osten" ali pa sredozemskega imperijalizma. Če se to zgodi, se bodo mladi Turki brez dvoma bojevali in ni treba misliti, da bodo slabši bojovníki od svojih očetov. Če se to odgodi, bodo pred nami leta polna dela v notranjem razvoju, prinašajoča nemara nove probleme, ampak tudi — nemara — nove rešitve.

Kaj bodo z belimi mišmi?

Po raznih laboratorijih v Ameriki imajo na stotine belih miši za znanstvene poizkuse. Zadnje mesece se pa zdi, da so učenjaki našli neko nadomestilo, ki je za znanstveno medicinske poizkuse videti še bolj primerno od teh miši. To je vodna bolha, znanstveno imenovana daphnia magna. Bolhe sploh niso zelo velike zverine, ta je pa še posebej majhna in treba je drobnogleda za njeno opazovanje. Ampak kemikalije in zdravila vplivajo nanjo prav kakor na velike živali in ljudi. Njena posebna pripravnost za znanstvene raziskave je pa v tem, da je živalca prozorna. Pod mikroskopom lahko učenjak opazuje, kaj se godi v notranjosti telesa pod vplivom njegovih kemičnih snovi. Drobnost kakor je, ima živalca vendar razvit živčen in žlezen sistem, dihalo, želodec, jetra in obisti, in vse to je v prozornem telesu pod drobnogledom vidno. Mnogo učenjakov zaradi tega misli, da bodo bele miši postale nepotrebne in da jih bo vodna bolha popolnoma nadomestila. In miši že vprašujejo, kaj bo z njimi, če izgube svoje "džabe."

O raku misli še vedno mnogo ljudi, da je sploh neozdravljiv in da je nalezljiv. Oboje je nepravilno. Če se začne rak dovolj zgodaj zdraviti, je ozdravljiv. Prav sedaj se je ustanovil klub Amerikancev, ki so bili ozdravljeni od raka. Le taki, ki so že pet let zdravi, morejo pristopiti in takih je več kot 100.000. Enako je neresnično, da je rak nalezljiv. Rak, posebno če je zanemaren, je huda bolezen in to je najbrže razlog, da je nastala vera o njegovi nalezljivosti. Ampak ošpice so v tem oziru bolj nevarne.

Državne pravice

LZLETNIKI, vračajoči se iz Evrope, nam radi pripovedujejo, da so največje izmed vseh sitnosti neštevilne meje, ki so Amerikancu, slabo poznavajočemu izvenameriško geografijo posebno zoprne. Par sto milj se pelješ, pa te že na eni in drugi strani meje vprašujejo za potni list, pregledujejo prtljago, hočejo vedeti, koliko imaš denarja in bi ti v nekaterih krajih radi pregledali tudi možgane, če se ne skriva v njih kaj duha, ki ne ugaja diktatorjem.

Človek jim ne more zameriti. Dobro, da ne vedo vsega; v nekaterih krajih bi radi še pomnožili meje, napravili iz majhnih držav še manjše državičice in gospodarsko ubili ne le tiste, ki so jim zoprni, ampak nevede tudi sami sebe.

Ampak kdor misli, da je ta lastnost doma le v stari Evropi, se zelo moti. Tudi v mladi Ameriki imamo velike bojvnike za "državne pravice" in zoper "centralizem." Vedno smo jih imeli. Ko je bila revolucija končana — nekateri ljudje so že pozabili, da so se Zedinjene države rodile iz revolucije — se boj ni končal, temveč se je le obrnil v drugo smer. Namesto proti angleškemu kralju, so se posamezne države začele bojevati same med seboj. Nasprotja so bila tako velika in zagriženost tako huda, da so carine, izvozne in uvozne prepovedi in bojkoti dostikrat grozili z resnično vojno. Le sprejem ustave je leta 1789 preprečil to nevarnost. Države so si pač ohranile dokaj obširno avtonomijo, ampak unija je naredila enoto iz njih in ustvarila veliko gospodarsko ozemlje, brez katerega se industrija in trgovina nikdar ne bi bila razvila v takem ogromnem obsegu, da prednjači Amerika v tem oziru vsem drugim deželam.

To stanje ni potolažilo vseh avtonomistov, ki se jim je vedno zdelo, da so Zedinjene države le nekakšna konfederacija, da šteje država več od celote in da se Washington vse preveč vmešava v zadeve posameznih držav. Te državne pravice so prihajale vedno bolj na površje, kadar so se nazadnjaki bali, da ostanejo v kongresu v manjšini, pa so hoteli reakcijo rešiti vsaj v svoji državi. Kdo se ne spominja bojev,

ki so jih sovražniki napredka vodili n. pr. proti vsaki omejitvi otroškega dela?

Prav sedaj se zdi, da je ta čut za "samoupravo" postal izredno bojevit in nekakšna gospodarska vojna se vodi med posameznimi državami, da se človek začuden vpraša, ali so Zedinjene države eno gospodarsko ozemlje, ali niso. Če vprežete svoj avto v New Yorku pa se namenite, recimo, v Los Angeles, mislite, da se boste ustavljali tam, kjer se vam bo zdelo primerno in nikjer drugod ne. Zelo se motite. Ko je prišla "depresija," so nekatere države začele razmišljati, odkod bi dobile denarja, katerega nikjer ni bilo dosti videti. Ne vemo, komu je prvemu prišla sijajna misel v glavo, da bi se dalo iz potnikov kaj iztlačiti. Dejstvo je, da so ob nekaterih državnih mejah začeli postavljati straže, imenovali dotična mesta vhode (ports of entry) in začeli pobirati takse. Obrazložitev je bila zelo enostavna. "Kdor rabi naše ceste, naj plača." Če pa ni mogel plačati? Bilo je v tistih časih dosti ljudi, ki niso imeli nič drugega kot svoj razmajani ford in so mislili, da jim bo ta pomagal do kakšnega mesta, kjer je nemara kaj dela. No, takih ljudi si itak niso želeli. V Californiji so šli celo tako daleč, da so prepovedali vsakomur vstop, če ni imel toliko denarja, da bi lahko živel brez dela.

Tak zgled mika in druge države so ga kmalu začele posnemati, tako da je danes vsa dežela posejana z "vhodi," kjer je treba plačevati "šrango." V nekatere države ne smete prinesiti s seboj zalog, ki ste jih kupili v drugi, ali pa morate plačati posebno takso zanje. Kakor v Evropi.

Tupatam imajo postave, ki so na meji smešnosti. V Rhode Islandu se jajca iz drugih držav ne pripuste kot prvoredna in neki zakon ukazuje, da mora biti mleko iz drugih držav rdečkasto pobarvano. Ne vemo, ali se izvršuje ali ne, ampak na papirju je. Neka druga postava zahteva, da morajo jajca iz drugih držav biti označena "shipped" (poslana), kar naj pomeni, da ne morejo biti tako sveža kot domača. Georgia je sprejela zakon, ki pooblašča državnega poljedelskega komisarja, da prepove uvoz vseh poljedelskih produktov, kadar se mu zdi, da jih je doma dovolj. Califor-

nia prepoveduje uvoz pomaranč, limon in podobnega sadja iz drugih držav in opravičuje to s trditvijo, da mora zavarovati svoje sadje, saj je pred neko sadno boleznijo. Le da te sadne bolezni v Ameriki sploh ni. Florida dovoljuje californijsko sadje le takrat, kadar floridsko drevje ne rodi.

Lani je bil v californijski legislaturi predlog, da se prepove uvoz vseh alkoholičnih pijač, češ da bi ovirale prodajo njenega vina in drugih produktov. Predlog je propadel, ampak posebne takse se morajo plačevati za pijače iz drugih držav.

Poostiril se je meddržavni boj sploh največ zaradi piva. Začela je Indiana. Ko je bila prohibicija preklicana, je računala država na lepe dobičke od svojega pivarstva. Da bi preprečila konkurenco iz drugih držav, je vpeljala za veletrgovce, ki so razpečavali inodržavno pivo posebno licenčno takso v znesku 1.500 dolarjev. Ob mejah je pa postavila "ibljatarje," ki so ustavljali tovarne avte in pobirali visoke takse za izvoz državno pivo. V Michiganu jih je to ujezilo pa so prepovedali v svoji državi pivo iz Indiane sploh. Potem so zagrozili še

devetim drugim državam, ki so naložile takse na michigansko pivo. Indiana je odgovorila s tem, da ne bo kupovala več "trukov," ki so izdelani v Michiganu in to nekaj pomeni. Boj se je razširil po sosednjih državah. Sedaj sta Indiana in Michigan sklenila premirje za eno leto, medtem ko se drugi boji brez premora nadaljujejo.

Starejši je boj zaradi margarine. Večina se bojuje proti temu nadomestilu države, v katerih so velika mlekarska podjetja. Vermont in New Hampshire sta zahtevala, da mora biti oljni margarin, ki pride na prodaj v ti državi, rdečkasto pobarvan, Minnesota si je pa izbrala zeleno barvo. Proti temu so nastopila sodišča. Zadovoljili so se torej s taksami. Wisconsin in Washington pobirata po 15 centov od funta, kar podražuje stvar tako, da je neprodajna.

S takimi zgledi bi se dala napolniti cela knjiga. Ali že dani primeri kažejo, da smo še zelo daleč od svobodne trgovine in enotnega gospodarskega teritorija. In nasprotstvo med državami, namesto da bi se polegalo, še vedno narašča. Kdor razume bistvo kapitalizma, razume tudi to konkurenco.

Italijansko severnjaštvo

USSOLINI je torej dekretiral, da so tudi Italijani ne le arijski, ampak celo "nordijsko" pleme in nadlegovanje Židov se je že pričelo. Na tisoč "arijskih" zdravnikov sme priti en židovski, na tisoč italijanskih odvetnikov en hebrejski in to razmerje velja za vse poklice. Razen tega pa mislijo v najkrajšem času prešteti vse Žide v Italiji in namen tega štetja je sumnjiv. Če ima Farinacci namen slediti Hitlerju tudi z izganjanjem Židov, tedaj jih bodo našli mnogo več, sicer jih bodo pa popisali mnogo manj, zato da bo manj služb zanje. To se vse lahko uredi, če ima človek nekontrolirano oblast v rokah.

Teorija o "nordijskih" Italijanih je pač ena najsmesnejših, kar se jih je v teh blaznih časih pritiskilo na popir. Ne da ne bi bilo nič "severnjaške" krvi v Italiji. Prav to je tisto: V Italiji je popolnoma nemogoče govoriti o enotnem, "čistokrvnem" plemenu. Ko so Rim-

ljani začeli graditi svoje "večno" mesto, so v deželi že živeli vsakovrstni rodovi, izmed katerih so nekateri imeli visoko razvito kulturo, medtem ko o drugih zgodovina komaj kaj ne. Ampak gotovo je med drugim, da so v zgodovinskih časih na tem škorju živela negroidna plemena, kar dokazujejo arheološke najdbe, da je bila med Sicilijo in Afriko tesna zveza in da je vsled tega ostalo v Italiji precej zamorske krvi. Na drugi strani so pa s severa vedno pritiskala plemena proti jugu, v "sončno deželo," ne vedno le zaradi sonca, ampak tudi zaradi bogatega plena, ki so ga tam pričakovali. Vzhodni, zapadni Goti, Vandali so na primer zelo znana imena vsakomur, ki ni v zgodovini dobil "ničle." Milan je v resnici predelano prvotno ime "Mailand," ki so ga ti severni ljudje dali kraju, kjer so našli maj, ko bi bila po njihovem morala biti zima. Ne manjka plavalasih in modrookih Italijanov, prav tako kakor ne črnih kot oglje. Nekateri so visoki in

vitki, drugi so skoraj pritlikavci. V njihovih pet in sedemdesetih narečjih je ostalo mnogo italijanščini popolnoma tujega. Šege v raznih krajih so tako različne kakor da so se razvile v različnih narodih. V nekaterih krajih, zlasti na jugu ni vse krščanstvo nič drugega kot v novo cerkev prenešeno poganstvo, drugod so ljudje globoko verni katoličani, poleg tega jih je pa na tisoče, ki jemljejo krščanstvo za obliko kakor njim enaki po vsem svetu in literatura nam kaže, da je razmeroma prav toliko agnostikov, brezvercev in vsakovrstnih sektarjev kakor povsod.

Kar se židov tiče, se pač nimajo pritoževati. Nikdar jim ti niso delali zgage, niso bili separatisti in se niso rinili v ospredje, tako da je človek komaj vedel, da jih je kaj v Italiji. Ampak zdi se, da povdarjanje rasne teorije ni naperjeno le proti njim. S tem naukom se bo

dalo opravičiti vsako zatiranje manjšin in našim ljudem, ki so tako srečni, da so prišli pod vpliv fašistične "kulture," se ne obljubujejo dobri časi.

Kljub vsej mešanici, ki se je kuhala stoletja, so Italijani danes enoten narod. Enaki procesi so se vršili tudi drugod, v civiliziranih krajih veliko bolj kot v primitivnih in dejstva se morejo le ustanoviti, nobena teorija jih pa ne odpravi. Da se je Italija zedinila, da so Italijani postali enoten narod, bi njihovi nacionalni zavesti pač lahko zadostovalo. Z "dokazovanjem" arijskega in severnjaškega porekla pa fašisti le kažejo, da se sramujejo tega, kar v resnici so. To je čuden "patriotizem." Kakor se vidi, postane pretirano narodnjaštvo — protinacionalno.

Ampak na svetu so še Italijani, ki niso fašisti. . .

Tekmovalni nagon med Indijanci

NOGO RAZLOGOV navajajo kapitalistični učenjaki za neizpremenljivost njihovega sistema. Zelo radi se sklicujejo na "človeško naravo," ki baje nasprotuje vsakemu socijalističnemu, ali — kot še rajši pravijo — neindividualističnemu sistemu. To baje dokazuje tekmovalni nagon, ki je človeku prirojen in se ne da odpraviti; in seveda mora človek verjeti, da daje edino kapitalizem tekmovalcem priliko za udeleževanje, ker v njegovem sistemu dosežejo nagrade, ki so cilj tekmovalja.

Vsi taki argumenti zvene nekam resnično in priznati se mora, da pogostoma dosežejo zaželjeni uspeh. Pa so vendar prisiljeni. Predvsem je postavljanje individualizma v nasprotje s socijalizmom operacija, kakršne se poslužujejo profesionalni "čarovniki" pri svojih predstavah, le da, vsaj boljši med njimi ne trdijo, da uganjajo res kakšne čarovnije, ampak da znajo le premotiti gledalce s svojimi "triki." Zagovorniki kapitalizma pa zahtevajo, da sprejmemo vse njihove trditve za resne. Ampak tudi oni se le poslužujejo trikov; nekritičnemu duhu ne dajo časa, da bi razgledal njihovo prvo, navidezno pravilno trditev in ko so mu sugerirali napačno predpostavko kot

resnično, jim je lahko, na takem temelju graditi dalje.

Socijalizem ni v nikakršnem nasprotju z individualizmom; nekoliko ga seveda omejuje, kolikor je potrebno v interesu skupnosti, ampak ta omejitev je veliko manjša kot v kapitalističnem sistemu, kjer se more individualnost le tedaj izživeti, če jo podpre ogromen kup denarja. Poglejte v delavske kroge, katerim najbolj goreče pridigajo o veliki vrednosti individualizma, ki ga "rdečkarji" baje hočejo popolnoma zatreti. Kako daleč sega proletarčeva individualnost? Kapitalizem ji predpisuje meje in riše jih tako tesno, da ne pride slavljenja lepota do nobene veljave. Če je zaposlen, sme "individualno" odločiti, ali naj varčuje z mlekom in s hrano, da bo mogel najeti nekoliko bolj pristojno stanovanje, ali pa naj stlači vso družino v eno sobo in kuhinjo, da bo nekaj več ostalo za kruh. Kadar pa izgubi delo, mu vsa njegova individualnost ne plača najemnine, ne napolni loncev in ne nabavi obleke.

Profesor socijologije je individualno prepričan, da je sedanji sistem napačen in pove to svojim dijakom. Vseučilišče vzdržujejo kapitalistične ustanove in kmalu dobi od predsed-

nika obvestilo, da za njegova predavanja ni mesta v tem zavodu. Tako odslovitve so skoraj na dnevnem redu od skoraj pozabljenega časa, ko je bil Scott odpuščen. Svoboda individualnosti?

V vseh krogih naše družbe najdete podobne primere.

Pa si zamislite družbo, v kateri poplača vsak človek s svojim delom svoje dolžnosti, ki so tako sistematično urejene, da nekoliko ur na dan zadostuje za vse potrebe. Ves ostali čas je človek lahko individualist in nihče mu ne more braniti, da sledi svojim osebnim nagonom, če niso družbi škodljivi. Individualizem postane tedaj last vseh ljudi, ne pa le peščice milijonarjev — ne glede na to, da bi tudi preiskava njihovega individualizma v sedanji družbi pokazala presenetljive rezultate.

Pa tekmovalni nagon, ki je tako globoko vkoreninjen v človeški naturi, da se ne da izpuliti! — Zakaj ne bi bilo tekmovanje mogoče v kolektivistični družbi? Seveda ne smemo smatrati fašizma ali nacizma za kolektivizem. Podlaga kolektivizma more biti le demokracija, popolna, politična in gospodarska demokracija, ne pa diktatura, totalitarstvo ali kakor koli že imenujejo spako. — Odgovarjajo nam, da v kapitalizmu zmagoviti tekmovalec dobi nagrado, ne povedo pa, koliko tistih, ki ostanejo brez nagrade, popolnoma propade. Pa zakaj ne bi uspešni tekmovalec tudi v socialistični uredbi mogel dobiti nagrade? Gre pač za to, koliko je njegov uspeh vreden.

Za nagrado smatrajo kapitalistični stebri kupe denarja in ž njimi spojeno moč, torej nekaj, kar gre na račun tistih, ki bodo podložni tej moči. Ampak to ni osnovni smisel tekmovanja. Davno, preden je šport postal velik "business" v tej deželi, so Grki imeli vsako četrto leto svoje velike gimnastične tekme v Olimpiji, po katerih so posnete sedanje nacionalne in internacionalne olimpijade. Nagrade pa niso bile milijoni drahem, temveč lovorjevi venci in podobna odlikovanja. Pa so se vendar tekmovalci posvetili svojemu delu z največjo vnemo in požrtvovalnostjo. Sicer pa v slučajih resnične zasluge tudi denarne nagrade v kolektivistični uredbi ne bi nikomur škodovala, zakaj v taki družbi ne bi denar ustvarjal moči nad drugimi ljudmi, temveč bi bil le izmenjevalno sredstvo. Tudi danes me ne

boli, da ima Morgan, Du Pont, Rockefeller ali Ford milijarde in si lahko nabavijo jahte, palače, slike i.t.d., ampak njih bogastva so zato nevarna, ker v kapitalistični družbi lahko kupijo premog, železo, baker, olje pod zemljo, zgrade železnice, tovarne, letališča, laboratorije in potem razglase: Vi, ki nimate denarja, se nam lahko vdinjate, če boste skromni in ponižni in nas priznate za svoje gospodarje; če ne, pa lahko stradate s svojimi ženami in otroci vred in, kar se nas tiče, lahko poginete. — Če vzamete denarju to moč, izgine vsa njegova nevarnost. Nič drugega ni treba, kot da preide ta moč iz rok male peščice plutokratov v roke vsega organiziranega ljudstva.

Sicer pa nastane še vprašanje, ali je tekmovalni nagon res tako prirojen človeku, da ga moramo smatrati za najmočnejšo gonilno silo.

Socijalni psiholog na brooklynskem kolegiju, dr. Salomon Asch, je prebil dva meseca med indijanskim plemenom Hopi (sami izgovarjajo svoje ime Hupi) in študiral njihove šege in navade. To pleme živi v severo vzhodni Arizoni, po takozvani barvani puščavi in okrog Grand Canyona. Kdor je bil kdaj v teh krajih, je lahko opazil nekaj njihovega življenja in njihovih običajev. Na vrhu Grand Canyona imajo majhno razstavo svojih ročnih del in ob večerih kažejo obiskovalcem svoje starodavne plesne. Nekateri med njimi govore izvrstno angleščino, imajo akademsko izobrazbo in radi odgovarjajo na vprašanja. Včasih vprašujejo ljudje smešne ali naravnost bebastve reči, ampak oni so preveč uljudni, da bi poplašali z enako vrednostjo.

Profesor Asch je sedaj podal izobraževalnemu odboru Rockefellerjeve ustanove poročilo o svojih izkušnjah in opazovanjih. Pri njegovem raziskovanju mu je pomagal učitelj, Indijanec, zlasti s tem, da je neopažen zapisaval pomenke otrok v njihovem jeziku in dal profesorju na razpolago zapiske svojih opazovanj iz petih let, kar je poučeval te otroke.

V prvi vrsti pravi profesor Asch na podlagi svojih študij, da se hupijski otroci nikdar ne tepejo in nikdar ne bahajo. Enkrat je vrgel med gručo sedmih majhnih otrok kos slaščice. Kaj se je zgodilo? Najstarejši jo je pobral in dal vsakemu, da je odgriznil svoj košček. Vsak

je prišel na vrsto in nobeden ni kazal nepotrpežljivosti.

Enakost je najbolj značilna prikazen med Hupiji. Med otroci se kaže to tudi v šoli; nobeden ne mara bolj odličnega mesta od ostalih, tudi če mu je namenjeno kot odlikovanje za dobro učenje ali vedenje. Tudi pri igrah ni opaziti nobenega tekmovalnega duha. Po cele ure se znajo igrati mrežne žoge (basket ball), ne zaznamujejo pa nobenih "točk," temveč igrajo le, ker jih igra sama veseli. Člani tega plemena so znani kot izvrstni tekači, ampak nikdar se ne udeležijo dirke, da bi kdo izmed njih pokazal svojo osebno prednost.

Dr. Asch pravi, da se enak duh izraža tudi v življenju odraslih. V njihovi rezervaciji ima vsaka družina toliko zemlje, da jo lahko obdela, vsaka ima dovolj hrane, vsi se oblačijo enako in živijo v enakih stanovanjih. Med njimi ni nobenih oblasti in nobenih zaporov, ker se ne zgodi nič takega, da bi jih potrebovali.

Tudi oni so ljudje; kadar se govori o splo-

šnih človeških lastnostih, jih ne moremo izpustiti. In če jim je tekmovalni nagon tako neznan kakor trdi profesor, ki nima nobenega razloga, da bi govoril neresnico, tedaj moramo nauk o neiztrebljivem tekmovalnem čutu, ki paradira v kapitalistični filozofiji, izbrisati.

Vse to nikakor ne pomeni, da moramo vsi postati Hupiji in prekleti vsako tekmovanje. Često ima tekma lahko dober namen in je nesebična, če gre na primer za tem, da doseže kaj koristnega za splošnost. Takega tekmovalja je moralo biti tudi med Indijanci, zakaj sicer se ne bi bili naučili obdelavati polje, izdelavati obleko, si napravljati stanovanja, okraske in mnogo drugih originalnih reči. In takega tekmovalja bo tudi v kolektivistični družbi več kot v kapitalistični, ker bodo ljudje imeli več časa in več sredstev za to in jih ne bo gonila le skrb za vsakdanji kruh. Kaže pa Aschevo poročilo, na kakšnih slabih nogah stoje kapitalistične trditve, zlasti kadar zahajajo na filozofska ali znanstvena tla.

Previdnost na soncu!

ODA VTIKA svoje prste v vsako stvar in tako je bilo letos izdano povelje, da ogorelost ni v modi. Moški se ne zmenijo mnogo za take ukaze, ker jim večinoma ostanejo neznani, ampak mnogo naših krasotic je zbolela za poveljem, zakaj bronasta polt je bila zadnja leta nekaj, s čimer se je dekle lahko pobahalo in pridobivanje takega oklepa je dalo toliko prilike za paradiranje ob jezerih in morski obali! Pretvezo so pa tudi imele izvrstno: sončanje pospešuje zdravje.

Ne vemo, kje je moda zajela idejo za svoj ukaz. Morda v Hollywoodu, kjer so največji celuloidni avtokrati prepovedali svojim "zvezdam" sončne kopeli, ker so jih zbolele tam, kjer najbolj boli, namreč v denarnih mošnjah. Pravijo, da so nekatera kinematska podjetja izgubila več kot pet milijonov dolarjev pri igrah, ki so obolele od sonca. In to je denar tudi tam, kjer o milijonih govore kakor mi navadni smrtniki o kvodrih.

Sonce daje svetlobo in toploto, ima tudi zdravilno moč, ampak ta je kakor večinoma

vsa zdravila; lahko je medicina, lahko je pa tudi strup. Vse je odvisno od tega, kdo, kdaj in kako jo rabi.

V velikem obsegu se je sončanje pričelo še le pred desetletji. Toda dejstvo, da imajo sončni žarki zdravilno moč, ni nič novega. Že leta 1815 je Loebel priporočal sončno svetlobo za pljučne bolezni in krvavitve. Leta 1859 je pa Charcot dokazal, da vplivajo svetlobni žarki na kožo brez obzira na toploto. To je bilo za tisti čas veliko odkritje, zakaj še danes misli mnogo ljudi, da je pripisati vse zdravilne uspehe sonca vročini, ki izhaja iz njega. V resnici imajo zdravilen vpliv tisti žarki, ki jih imenujemo ultra vijolne in ti so hladni. Ker je sonce res pomagalo mnogim bolnikom, je nastala vera, da je to nekakšno splošno zdravilo za vse bolečine. Nastopili so pridigarji, ki so zavrgli vso medicino in kirurgijo, kakor so drugi v Kneippovih časih pripisavali vodi vso zdravilno moč in so z njo kurirali vse od kurjih oces pa do umobolnosti.

Dober del sveta je sprejel novi nauk z obema rokama, zakaj vsakdo si želi zdravja; kdor

ga je izgubil, bi rad, da se mu vrne, kdor ga pa še ima, si ga hoče obvarovati. Ljudje so prebili po cele dni na pesku, par minut v vodi, ostali čas pa na soncu. Nastala je tudi teorija, da zavaruje ogorela koža telo za zimo, ko se bo lože upiralo prehladu in njegovim posledicam. V tem je nekaj resnice, ampak vsa resnica to ni. Tudi tukaj nam daje priroda znamenja, iz katerih se lahko učimo. V tropičnih krajih se človek ne more izogniti hudim sončnim žarkom, zato pa mu je priroda dala obramben plašč; črni pigment v zamorčevi koži ga ščiti zoper nevarne posledice sončnega zastrupljenja. Vsi ljudje s temno kožo so na soncu bolj varni od onih s svetlo poltjo. Njim se navadno koža bolj zatemni, pa ne obgori. Oni, ki se bahajo s svojo belo kožo, morajo pa biti skrajno previdni, če hočejo uživati blaginje sonca. Njih se ultravijoletni žarki najhitreje lotijo; medtem ko iz bogato pigmentirane rjavkaste kože napravijo rjavo in si s tem zapro pot, skozi belo kožo pa prodro in s svojo kemično akcijo povzročijo znane opekline, ki so v vsakem slučaju hude vsaj za nekaj dni ali tednov, pogostoma pa imajo hujše posledice, včasih tudi smrt.

Ruski biolog dr. Sergej Čahotin je lani predložil francoski akademiji znanosti poročilo o svojih poizkusih z ultravijoletnimi žarki, včasih tudi "kemični žarki" imenovanimi. Poslužil se je tenke igle teh žarkov, enakih kakršni so v sončni svetlobi in jih je nameril proti centru enostanične živalce, imenovane ameba. Tisti hip, ko so žarki dosegli jedro, se je začelo raztapljati in kmalu je živalca poginila. Naše telo, koža in vse, kar je pod kožo, je sestavljeno iz enakih stanic in tiste, ki jih dosežejo omenjeni žarki, umirajo. Profesor Thomas Lewis je prepričan, da pride iz teh mrtvih stanic kapljica strupene snovi, imenovane histamin v kri. Če je tega strupa le malo, ga telo izžene. Kadar so žarki dosegli preveč stanic in se je razvilo preveč strupa, je pa dela za zaščitne sile telesa preveč in z opekline vred nastopi glavobol, omotica, vlažen občutek, včasih tudi popolna obnemoglost in dostikrat smrt. Pa tudi če človek preboli napad, ostanejo pogostoma posledice v obistih, živcih in drugih organih.

Tisti, ki so zaverovani v sončne kopeli, ki ustanavljajo nage kolonije in pridigajo svoj evangelij, imajo seveda svoje argumente in včasih verujejo vanje. "Vsak človek pride nag

na svet." To je že res. Ampak tudi ptiči in mnogo drugih živali se rodi brez obleke, toda priroda jim hitro da perje ali pa kožuhe. Da potrebujejo to zaščito, so pokazali poizkusi v laboratoriju. Poskusne živalce so obrili po trebuhu in jih potem izpostavili sončnim žarkom. V teku ene ure so umrle.

Kdor hoče uživati sonce kot zdravilo, mora to storiti z veliko previdnostjo. V začetku naj pusti le roko nekaj časa na soncu, pa tudi ne dolgo; prihodnjič nogo, potem drugo nogo, drugo roko in tako polagoma dalje, da naposled lahko ostane vse telo za nekaj časa izpostavljeno soncu. Kadar dobi vsa koža bolj temno barvo, se zmanjša nevarnost, dokler naposled ne mine popolnoma. So pa ljudje, zlasti belokožni, plavalasi "nordijci," ki nikdar ne zagore, oziroma ne zatemne. Zanje je najbolje, da se sploh ne igrajo s soncem, ker jih koža ne more ščititi in se bodo opekli, nemara tako hudo, da bodo svojo zabavo poplačali z življenjem. Nekateri zdravniki mislijo, da je to doletelo znano kinsko igralko Jean Harlow, ki ni hotela poslušati svojega zdravnika in se je izpostavljala soncu kljub njegovim resnim opominom.

Pasja prosperiteta. Lahko bi se reklo, da bi bilo treba staro frazo o pasjem življenju, s katero so včasih hoteli označiti najslabše življenje, nadomestiti s kakšno drugo, vsaj v Ameriki. Vzemimo na primer, kako je poskrbljeno za pasje zdravje. V deželi je okrog 550 bolnišnic, večina po večjih mestih, ustanovljenih največ v zadnjih petnajstih letih, kjer ne uživajo cučki nič slabše oskrbe ob človeških bolnikih, v mnogih slučajih vsekakor boljše. V Washingtonu, D. C. jih je 16; največja je v Evanstonu pri Chicagu, kjer je trideset živalskih zdravnikov in oskrbnikov; ena v Hollywoodu je opremljena s privatnimi sobami in tekočo vodo. Prva, ki se lahko pobaha s popolnoma urejenim laboratorijem, je v Ritaranu, N. J. Sedaj je v drugih krajih najmanj šest takih. Veterinarji v teh zavodih imajo zdravniško in znanstveno opremo, katero bi jim marsikateri človeški zdravnik zavidal. Kar se tiče dohodkov, je v deželi mnogo zdravnikov, ki bi kaj radi menjali s temi veterinarji. Včasih se plača za kakšno operacijo po 400 dolarjev. — Kljub temu se je letos razširila steklina tako, da je v mnogih krajih postala resnično nevarna in se je v nekaterih državah že govorilo o prisilnem cepljenju vseh psov zoper to bolezen. Je pač razlika med aristokratskimi in plebejskimi psi. — Pes je človeku zvest prijatelj in pravično je, da se skrbi tudi za njegovo zdravje. Toda v času, ko umira na tisoče ljudi, ker se v svojem gospodarskem položaju ne morejo zdraviti, ko se rade otroci brez zdravniške pomoči, ko razsajajo med ljudstvom srčne bolezni, rak, tuberkuloza, je razdražljivo slišati, da porabijo nekatere bogate babnice po deset tisoč dolarjev na leto za svoja pseta, ki niso za nobeno drugo rabo kot da se valjajo po naročju in po dragocenih zofah. Take reči spominjajo na ekstravagance v starem Rimu, preden je propadel.

Drejčetova pot

E. K.

I.

Zemljica rodi, kar more, če jo orješ in gnojiš;
milo ji je, če rahljaš jo in škodljivce zamoriš;
kar poseješ, varno shrani, s svojim sokom napoji,
da pod toplim, svetlim soncem oplodi se in vzkali.

Malo polja, majhen pašnik — domačija, ni pa svet.
Vsako jutro sonce vzide, a zvečer zaide spet;
dolgi dan utone v mraku, delopust ukaže noč —
več kot moreš, ne premore tvojih zdravih mišic moč.

Dva opravljala sta delo, najsi bilo je trdo;
mlada bila je ljubezen, žitje bilo je sladko,
zemlja jima je rodila, poplačala žulje, znoj —
in ljubezen je plodila, množil se mladine roj.

Za deset glav dosti kruha malo polje ne zrodi . . .
Rad ostal na rodni grudi vse bi svoje žive dni;
kmečka kri mu v žilah polje, prst kot vino mu diši,
toda naj srce mu poka, v svet usoda ga podi.

"Velik si kot hrast na hribu, kakor jeklo ti je pest,
dobrih rok povsod je treba, mnogo je bogatih mest,
kjer za delo se plačuje in vsak dan se je meso.
Pridnost najde tam nagrado, tja noge te ponoso."

Dolge ceste, težka hoja — rajši skalo bi oral.
Morje hiš, velikih, čudnih — kje naj pravo bi spoznal?
Hodi, gleda, trudne pete bijejo mu trdi tlak,
a kar diha, ni sladko, ni sveže kot domači zrak.

V skromno vas spomin se vrača in pri srcu je tesno . . .
Kaj si dete? Bi se zjokal? — Hitro osuši oko.
Kaj bi misli! Kaj spomini! — Na tej poti nisi sam;
raj zapustil, šel za tlako je v davnini že Adam. . .

Išče Drejče in vprašuje in ponuja svojo dlan.
Tu ni dela, tam je pozno. Kaj ni prišel prejšnji dan? —
"Kaj pa znaš? Kje prej si delal?" — "Ej, ti nisi izučen." —
"O — kmetavzar! Ne, za mesto si pač še preveč zelen."

Roma, tava, trka plašno, a povabljen ni nikjer.
Saj je kot da bi beračil! — Gledajo ga kakor zver . . .
"Miloščine vas ne prosim, krepko vam ponujam pest.
Je li greh to? Je li madež? Ali naj me peče vest?"

Glava se je že sklonila in kolena se šibe.
Truden je, pa nič ni delal; lica temno mu gore.
Up se krha, mraz je v duši, v glavi misli se kale,
ko v uho naposled druge mu besede zadone.

"Ej, ti hrust, kje ti si vzel se? Kdaj si zrastel kot drevo?
Iščeš dela? Si z dežele? Plaši delo te trdo?"
"Ne, gospod," vzravna se Drejče; "vajena je roka ta.
Preorala, prekopala je na domu polja vsa.

"Zdaj bi rabil rad jo v mestu, kjer se ceni mišic moč.
Težko delo mi je igra, ki opravljam jo pojoč.
Dom družini v dolgih letih je postal že pretesan,
svet pa je širok, le najti mora človek pravo stran."

"Ti si našel, kar si hotel," se gospod je nasmejal.
"Sreča ljubi pridne roke, v njen pristan si prijadral.
Tu zore plodovi delu, tukaj pot drži naprej;
pride čas, poplača pridnost. Delaj — in v bodočnost glej."

Kakor pesem, ki po vasi fantje v mraku jo pojo,
so ogrele ga besede in pregnale trudnost vso.
Lepo zdaj je tuje mesto, polno luči, vse svetlo. . .
Strah in jeza sta minila, stopal z lahko je nogo.

II.

Hiša dela, čudna hiša! Polna tujih je naprav.
In razlagajo mu važno sto zamotanih postav.
"Sem ne stopaj!—Hodi pazno!—Ne dotikaj se koles!
Stroji so kot živa bitja; v vsakem skrit je tajen bes."

Gleda Drejče in posluša, nauk rad verjame vsak.
Mraz mu leze gor po hrbtu, pred očmi se dela mrak,
ko odpro se velikani in prične se strojev ples,
da se trese stena, streha in nad streho svod nebes.

Vse je živo, škriplje, piska, godrnja in ropota.
Roke smukajo jeklene, urno, da se ne pozna.
Žice so povsod napete, tuja pesem v njih brni,
drugo poje vroča para, sikajoča iz cevi.

Zdi se mu, da so prenesli del pekla na gornji svet;
stroji mu groze hudobno kot da grešnik je proklet.
Zbežal bi iz tega doma, kjer hudobnost se reži
in nevarnost nepoznana iz vseh kotov nanj preži.

Drejče, kaj si strahopetec? — Saj se bika nisi bal.
Drugi, ki so davno tukaj, ukrotili so žival.
Glej, kako jim je brezskrben med pošastmi vsak korak,
ti pa trdiš in verjameš, da si kmečki korenjak! . . .

(Dalje prihodnjič)

Hitlerjeva strupena kuhinja

RED PAR meseci je bil urednik nekega "liberalnega magazina" pri Hitlerju in je potem ameriškim čitateljem podal modrosti, ki jih je pobral v Berchtesgadenu. Med temi je bila tudi trditev, da Hitler noče vojne. Nekaj časa pred tem je poslušal enako povest pri Mussoliniju. Bistri žurnalist je le pozabil vprašati diktatorja, kaj delata v Španiji, če sta taka nasprotnika vojne. Oba tudi rada čivkata, da se ne pripravljata na vojno in z globokimi vzdihmi pripovedujeta, kako se demokratske sile oborožujejo. To licemerstvo pač ne more premotiti nikogar, kdor zasleduje dogodke. Precej dobro je znano pomnoževanje fašističnih armad, mornaric in vsakovrstnega vojnega materiala. Niso pa splošno znane vse podrobnosti in diktatorji, ki imajo špijone po vsem svetu, skrbno pazijo, da ne bi druge dežele izvele njihovih skrivnosti.

V "Neue Weltbuehne" pripoveduje Heinz Wilhelm o zanimivem delu Nemčije, kjer se izdelujejo sama sredstva za "ohranitev miru." Med drugim pravi:

Kadar zapusti brzovlak Weissenfels v Turingiji, zapre potnik, ki kaj ve, vsa okna. Znano mu je, da prihaja vlak sedaj v centralno Nemčijo, v deželo dima in sopar. Tukaj kuha najbolj dovršena kemična industrija na svetu v tisočeri destilatorjih svoje produkte. To je ogromen čarovniški kotel, ki nima primere ne glede na množino, ne glede na raznovrstnost izdelkov.

Centralna Nemčija daje tem industrijam dve prednosti in obe sta največje važnosti za moderno vojno mašinerijo. Kraj je oddaljen od vsake nevarne meje in v bližini je dobiti dragocene surovine kot lignit, baker, kali, ilovica, kamnena sol i. t. d. Transportaciji služijo nove ceste, ki se spajajo in križajo, da ustrezajo vsem potrebam. To je obenem prednost in pomanjkljivost, zakaj te ceste so videti celo po noči in dajejo zaradi tega letalom izvrsten cilj. Zato pa je ves kraj obkrožen z letališči in nekatera imajo hangarje in delavnice pod zemljo.

V teku zadnjih štirih let so zgradili v tem kraju mnogo novih tovarn, mnogo drugih so

pa premestili iz zapadnih in vzhodnih krajev rajha. Kemična industrija v centralni Nemčiji se neprenehoma množi, zlasti pa velja to za vojno kemijo, — za strupene kuhinje. Govori se o neštetih novih eksperimentih. Nekateri se tičejo novih strupenih plinov, drugi pa tako zvanega mraznega plina, ki povzroča paralizo ljudi in živali.

Te snovi izdelujejo v "zaključenih oddelkih," katere neprenehoma stražijo "šturmarji." Delavce za te oddelke izbirajo z največjo skrbnostjo. Predvsem se temeljito preišče njih politična zaupljivost. Potem se vadijo v posebnih tečajih. Vsako jutro jim uradnik prečita pravila, ki med drugim pravijo, da je vsako govorjenje o njihovem delu izdajstvo, ki se kaznuje s smrtjo. Mnogo teh delavcev je tako uplašeni, da se ogibajo vsake družbe, ker se boje, da bi nehote izrekli kakšno besedo, ki bi se označila za izdajstvo tajnosti.

Delo v strupenih kuhinjah je pogostoma nevarno, vedno pa škodljivo zdravju. Pred kratkim je bilo poročano, da so trije delavci v nekem oddelku za poizkuse napadli delovodjo in nekatere tovariše z noži in palicami. V kliniki za živčne bolezni so dognali, da imajo duševno bolezen, dementia praecox. Enega so oddali v umobolnico kot neozdravljivega. Zdravniki so bili mnenja, da so sopare žveplениh zmes uplivala na fosfor v možganih in povzročile bolezen. Dasi se stori vse, da ne bi prišli taki slučaji na dan, se vendar zvedo po vsem industrijskem kraju.

Nekatere snovi so posebno škodljive zdravju in delo ž njimi se more le opravljati, če pišejo delavci mnogo mleka. Zato dobi vsak delavec v takih oddelkih po liter mleka na dan. Kljub temu se te snovi, če se delo opravlja daljši čas zajedo v kosti in razjedo zlasti zobe.

Klorov kali je zelo vnetljiv. Vname se ob najmanjšem drgnjenju in plamen se včasih razširi po vsej delavnici z največjo hitrostjo. Zato morajo delavci v nekaterih oddelkih nositi obleko iz asbesta.

Mezde v raznih strokah so zelo različne. V rudnikih, v poljedelstvu, v živežni industriji so zelo nizke. Zato jih mnogo sili v strupene tovarne, v eksplozivno industrijo in v tovarne za

letala, kjer lahko zaslužijo po 50 do 60 mark na teden. Povsod vlada priganjaški sistem in delavci čutijo, da so neprenehoma pod pažnjo. Za vsakih dvanajst delavcev je po en nadzornik. Oni hodijo neprenehoma okrog z urami v roki. Delavci so se neštetokrat pritožili zaradi te metode, ampak edini uspeh je takojšna aretacija. Noben teden ne mine brez desetih do dvajsetih aretacij. Neka velika tovarna ima svojo lastni zapor, kjer je prostora za osemdeset jetnikov. Aretirane delavce izprašujejo člani tajne policije in marsikateremu se zгоди, da ga policijski voz odpelje v koncentracijski tabor.

Druga posledica priganjaškega sistema je resna pomnožitev bolezni in nezgod. Vsako bolezen morata potrditi dva zdravnika, preden se prizna. V sami tovarni Leuna je poprečno pet do osem sto nezgod na mesec. Vsled tega vlada nervoznost, negotovost in razdražljivost ne le med delavci, temveč tudi med uradniki. Te občutke še povečuje strah pred špijonažo. Vohunski sistem se ne ustavi pri tovarniških vratih. Vsak najintimnejši dogodek v privatnem življenju v kemični industriji zaposlenih oseb je opazovan.

Vsak delavec v podjetju Leuna čuti od prvega dneva, da so vohuni za njim, kot v resnici so. Najnedolžnejša opazka lahko povzroči, da ga vržejo v tovarniški zapor. To nadzorovanje in večno ponavljanje svarila o "izdajstvu" povzroča seveda veliko nezadovoljstvo. Kar je

bilo rečeno o podjetju Leuna, velja več ali manj za vsa srednje nemška velepodjetja.

Koncentracijski tabor za srednjo Nemčijo je v Lichtenburgu blizu Prettna ob Labi. Od leta 1933 je vedno prenapolnjen.

Dasi rastejo veleindustrije v centralni Nemčiji skokoma, je vendar vprašanje stanovanj popolnoma zanemarjeno. Velepodjetja kot Leuna, ki zaposlujejo do 35,000 mož, so bila osnovana v čisto poljedelskih krajih. Ogromna množina delavcev, ki je bila potrebna, se ni mogla dobiti v bližini. Tudi ni bilo v soseščini nikakršnih stanovanj za armado novih delavcev. Uvedli so torej posebne vlake, ki vozijo daleč v Turingijo, da pripeljejo delavce na delo in jih zopet odpeljejo domov. Mnogo delavcev v Reinsdorfovi tovarni zapusti domove v Halle ob dveh in pol zjutraj in se ne vrne pred osmo zvečer. Za delavce, ki so doma še dalje, so za silo napravili primitivne barake ali pa morajo iskati sobe. Zato podjetja najraje najemajo mlade ljudi, ki nimajo družin. Posledica je ta, da se delavstvo v veliki množini menja. Dolgo potovanje na delo in od dela, mizerno življenje v barakah in večno nadzorovanje povzroča, da je večina delavstva skrajno nezadovoljna in jo je težko kontrolirati.

Tukaj, kjer je glavna vojna industrija Nemčije, kjer se izdelujejo smrtni plini in razstreliva, je človeški dinamit, ki utegne pod zatiralnim režimom danes ali jutri eksplodirati.

Dvajset tisoč mumij

TARI EGIPČANI so poznali mnogo reči, na katere je svet pozneje pozabil. Iznajdbe in odkritja so bila večinoma v rokah duhovnikov in ti so jih varovali kot skrivnosti, kar je seveda povečevalo njih moč nad ljudstvom. Mnogo njihovega znanja je zategadelj izgini- lo, ker ni nikdar bilo objavljeno. Med drugim so Egipčani bili mojstri balzamiranja, tako da so se mumije iz njihovih časov ohranile do naših dni. Zanje je to imelo poseben pomen, ker jih je vera učila, da ostane duša živa, dokler je telo celo.

Tako so v njihovih grobnicah, med kate-

rimi so bile piramide največje in seveda tudi najpomembnejše, ker so bile zidane za kralje, našli toliko balzamiranih in na poseben način povitih trupel, da ima skoraj vsak večji muzej kakšno mumijo. Sedaj pa prihaja vest, da so našli v Sakari pod nekim ograjenim nasipom celo pokopališče z dvajset tisoč mumijami. Odkril ga je Selim Bej Hasan in učenjaki smatrajo to za eno najvažnejših odkritij v Egipetu.

Ograjeni nasip spaja neki hram v dolini s pogrebno kapelo kralja Unasa, zadnjega kralja pete egiptovske dinastije. Grobišče pod tem nasipom je bilo po Selimovi sodbi petsto let

starejše od tega hodnika, v rabi pa je moralo biti tudi še dolgo potem, ko je hodnik bil zgrajen.

Največjo važnost pripisujejo prav temu hodniku, katerega stene so bogato okrašene in imajo mnogo napisov, v katerih sedaj najdejo odgovor na dolgo nerešeno vprašanje, kje so stari Egipčani sekali in pripravljali granit, ki so ga rabili za svoje temple in monumente. Po teh napisih je bila pri asvanskih kamnolomih tehnična šola, kjer so rezali in gladili ves kamen, ki so ga potem pošiljali po Nilu proti severu. Tam so se tudi učili kamnoseške umetnosti.

Omenjeni hodnik je sedem sto vatlov dolg in sedem čevljev širok. Stranske stene so devet čevljev visoke in imajo več slik in napisov kot so jih kdaj našli na enem mestu v Egiptu. Strop je iz modro pobarvanega kamna, da spominja na nebo in ima zarezo po vsej dolžini za zrak in svetlobo. Pod in stene so iz bele finega apnenca.

Slike kažejo med drugim velik čoln, ki prevažna rdeče granitne stebre in njih glave iz

Asvana k Unasovi piramidi, potem rokoborbe med Egipčani in Beduinci, dalje prevoz ujetnikov iz Azije po ladji.

Kralj Unas je prikazan v družbi mnogoštevilnih bogov, pred katerimi nosijo darila. Druge slike kažejo delo ob raznih letnih časih, med drugim nabiranje medu in smokey, žetev, ptičji lov in živali. Videti je trg, kjer se kupci pogajajo, zlatarje, ki kujejo zlato, razna kovinska dela, izdelovanje kamenega orodja in tehtanje blaga.

Najdba hodnika, ki je služil pogrebnim sprevedom, je vedla do odkritja starega templja. Tam so našli več kot tristo stebrov, ki so jih postavili ljudje v spomin na dobrote, sprejete od kralja.

Pokopališče obsega nekoliko akrov in je bilo izsekano iz žive skale. Po njem vodijo dolge galerije, od katerih drže pota do posameznih grobnic in shramb.

Razen ogromnega števila mumij so našli neštete lončene vaze in mnogo črepin vaz iz alabastra.

Egiptologi bodo torej imeli dovolj materiala za svoje študije.

E. K.

Julkina zmota

(Nadaljevanje.)

EVERJETNO JE, koliko misli se more tako hitro splesti in sprožiti v glavi kakor dogodki v sanjah. In prav tako občutki. Julki je bilo srce še vedno polno ponosa in zadovoljstva zaradi uspeha pri poslavljanju, ki je rastel, čim bolj se je odmikala od salona ugledne potnice. Najrajša bi ga bila nemoteno uživala brez konca in kraja. Ta želja je ostala kakor nekak osnovni glas, ki zveni v kompoziciji ne glede na to, kako se dviga in kam pada melodija. V tem času je globoko čutila svojo posebnost in je mislila, kako bi bilo lepo, ostati ves večer v družbi sebi enakih, samih gospej Hickneyjevih, kjer bi njena luč sijala in bi razumeli njeno dušo. Ozrla se je, ali je še kje ostal kdo izmed onih, s katerimi je bila pred kratkim v enem krogu, pa ni mogla opaziti nikogar. Toda vsi morajo čez mostič; kakor po-

toki od vseh strani se mora tam vsa človeška masa zlit v eno samo reko, valovi iz ene struge se pomešajo z onimi iz druge, ne da bi jih kdo vprašal za njih voljo in ljudje, ki bi najrajši zbežali drug od drugega, se morajo — hočeš nočeš — srečati. Julka pa ne bi marala več videti tistih, s katerimi se je že razšla. Saj pripadajo družbi, uljudni so bili z njo in spoštljivo so se obnašali, ali nekako je vedela, da niso prišli iz ljubezni do gospe Hickney, temveč zaradi njenega velikega vpliva in zaradi sebe. Eden upa, da bodo drugi dan dnevnik natisnili imena vseh, ki so se prišli posloviti, pa noče, da bi manjkalo njegovo. Drugi računata, kakšne ugodnosti bi se mogle izleči za njegove kupčijske zveze. O — nekaj je bila navadna, pa ni več. Seveda so tudi med njimi takih ljudi, ki ne bi smeli slutiti njenih misli, zakaj lahko se zgodi, da pridejo danes ali jutri nemara tudi v poštev.

In tukaj je Lipman. Ali je dobro ali ne, da sta se srečala? Kako naj si razlaga njegove besede o družbi? Lahko je občudovanje resnično, lahko je pa tudi ironija v njih. Če ne bi škodovalo, pa tudi ne bi koristilo, da bi jo kdo izmed "onih" videl ž njim. Pravzaprav še sama ne ve o njem nič drugega kot da ima denarja. To je seveda nekaj vredno.

Postala je, da je val ne bi potegnil tja, kamor ni hotela priti in s tem prisilila njega, da se je tudi on ustavil.

"Niste mi odgovorili," je dejal. V njegovem glasu je bila spoštljivost in pričakovanje. To je začelo vplivati na njeno odločitev.

"Sami ste dejali, da je že pozno," je odgovorila. "Skoraj preveč časa sem zamudila."

"Lahko bi ga bili še več. Ladje ne odhajajo vedno tako točno."

"Kako bi bilo to, da bi šla z vami, hitro povečerjala pa vam rekla 'lahko noč?' " se je branila.

"Saj ni treba," je pohitel on; "druge zabave je v mestu dovolj."

"Ali moram ponavljati, da se mi mudi?"

"Če je tako, da odločujete o svojem času, kadar opraviva z večerjo, do katere ima človek pač pravico."

Okrog mostiča se je praznilo, nobenega znanega obraza ni bilo videti in počasi je stopila. On ji je sledil in čakal na odgovor.

Ona je ugibala. Z večerjo — ki bo gotovo dobra — se ne more zamuditi predolgo. Spoznala ga nemara bolj natančno. V tem ni nič hudega. Morda bo koristno. Če ne takoj, pa — kdo ve? Zadnjič je bil sicer pijan, toda moderna žena ne gleda na take malenkosti. Navada je taka.

Bila sta na pomolu, kjer so znanci potnikov stali v dolgi vrsti z robci v rokah, pripravljeni, da začno mahati, čim se ladja odmakne. Mnogo jih je pa odhajalo, eni, ker so vedeli, da v stiski in vrvenju ne bodo videli nič, drugi pa, ker so čutili, da so opravili svojo dolžnost in so hoteli priti do svojih avtov in taksijev, preden bo naval prevelik. Med kupi prtljage, ki je bila že pripravljena za drugo ladjo, sta polagoma korakala proti izhodu. Na obsežnem pokritem pomolu so male hodajoče skupine skoraj izginile. "Kakor majhen svet," ji je prišlo na misel; "enkrat taka gneča, da se komaj preriješ, drugič pa kakor v puščavi."

"Še mi niste odgovorili," je Lipman zopet opomnil. Zdelo se ji je, da je bilo sedaj v njenem glasu nekaj prosečega. To ji je dobro delo. Nekaj, kar smatra nekdo za važno, je odvisno od nje. Lahko pravi "da," lahko pravi "ne." Lahko mu ugotovi, lahko mu prizadene žalost. Moč. Oblast. . .

"Dobro. Če vam je res kaj na tem leželo — "

"Ležeče!" je vzkliknil kakor da ga je zabolelo.

Pogledala ga je po strani. Nič neresničnega ni opazila na njem.

"Potrpajte," je dejala; "če vam je res kaj ležeče na tem, pojdem z vami, toda užaljeni ne smete biti, če vas kmalu zapustim. Človek ne sme pozabiti na svoje dolžnosti."

"Ženska kot ste vi, ne bi smela biti obremenjena z nobenimi dolžnostmi," je zamodroval. "Vi bi morali uživati življenje. Za delo in brige je dovolj drugih ljudi."

Nasmehnila se je.

"Ali morete izpremeniti svet?" je vprašala. Besede so se zdele posmehljive, toda več je bilo bridkosti v njih. On pa ni opazil tega.

"Ne sveta," je razložil, "to bi bilo preveč za enega človeka. Vidite, da niti angleški kralj ne more tega. Toda nekatere reči lahko uredim kakor mislim, da je prav."

"Srečen ste," je odgovorila; "malo sem jih spoznala, ki bi mogli to."

Bila sta na ulici. Lipman je pomignil avtu, sedla sta vanj in se odpeljala.

"Sedaj pa vi niste odgovorili meni," je omenila.

"Na kakšno vprašanje?"

"Na tisto, ki odloči, ali morem iti z vami, ali ne."

Zbegalo ga je. Ni mogel takoj uganiti, kaj misli in ni vedel, kako se vesti. Potem se mu je zasvetilo.

"O — da se vam mudi? — Mislil sem, da sem to že povedal. Najrajši bi pač ostal vedno v vaši družbi—"

"Ne pretiravajte!" mu je segla v besedo; "kmalu bi se naveličali. O — nekaj časa že verjamem, ampak moški značaj je kaj različen od ženskega. Pustiva to; vprašanje je le, kaj bo nocoj."

"Nocoj lahko storite, kar mislite, da morate. Hvaležen vam bom za kratko uro. Toda

kar pravite o značajih, ne velja za vsakega moškega."

"Ali so kje izjeme? Če so, jih ne more biti mnogo. Sicer pa — čemu filozofirati o tem? Za naju to nima pomena, tudi če bi vi bili edini v vsem stvarstvu, ki me razume."

"Mogoče pa, da sem. Vsaj da bi vas popolnoma razumel, če bi se bolje seznanila."

"Ne vem, če se ne motite. Kar pravite, lahko kaže na eno, na drugo, na tretjo stran..."

"Kako to?" se je začudil. "Beseda pomeni to, kar izreka."

"Ne vselej." — Čitala je in sedaj ji je prišlo prav. "Besede včasih služijo ljudem, da zakrivajo ž njimi svoje misli."

"Dejal sem, da bi se bolje razumela, če bi se bolje poznala," je odvrnil. "To ne more pomeniti nič drugega kot to, kar sem dejal."

"Dobro je, če res tako mislite. Kljub temu imam prav," je ona trdila.

"Res ne razumem, na kakšen način."

"Vidite, da se ljudje ne razumejo tako lahko kot ste pravili. Pa ta uganka ni tako težka. Kadar pravi moški ženski, da bi se rad seznanil ž njo, ima pri tem lahko različne misli. Nekateri niso lepe."

Naslonil se je nazaj, dvignil glavo in se čez nekaj časa polagoma obrnil k njej.

"Upam, da meni ne podtikate tistih misli, ki niso lepe. Zameriti mi pa vendar ne morete, če ljubim vašo družbo in želim, da bi jo mogla podaljšati, čim dalje mogoče."

"Verjamem vam in nič vam ne zamerim," je odgovorila nekako kakor mati odpušča otroku.

Ves ta čas so njene misli plavale po tistih sferah, kjer vprašanja porajajo nova vprašanja, ena pot odpira drugo in domišljija slika podobe, ki hočejo ostati zagrnjene. Kaj ji je ta človek, ki sedi poleg nje, do pred kratkim tujec in še zdaj komaj znan? Kaj bi ji mogel biti ta človek, ki ji kaže tako zanimanje in bi lahko ustregel mnogim njenim željam? Ali je človeku zapisana usoda kakor verujejo mohamedanci, pa ustvarja slučaje, ki niso slučajji? In kakšno pot je zapisala njej? — Pri tem so ji misli ušle k Whitneyju; kaj je usoda name-ravala ž njim? Zakaj ni ustvarila drugega slučaja, ki bi ju bil privedel skupaj? Ali je morda sama storila kakšno napako?

Avto se je ustavil. Lipman je plačal in zamahnil proti vozniku, češ, da naj si pridrži drobiž. Vratař, po velikomestni navadi oblečen kakor admiral kakšne fantastične dežele, je salutiral in v pozdravu je bilo dostojanstvo. Stopila sta v vežo, kateri se strop ni mogel dogledati in Lipman je oddal svoj klobuk. Dekle, ki je shranjevalo obleko, se mu je nasmejnilo kot dobro znanemu gostu. Julka je stala poleg njega, pa je dekle dodalo: "In gospa se dobro počuti? Božanska je videti."

Julka je zardela.

"Zakaj je rekla to?"

"Tukaj morajo biti vsi uljudni. Sicer je bil pa poklon opravičen," je razložil.

"Ne govorim o poklonu."

"O! — Žal mi je, če vam je bilo neprijetno. Pa misliti ni mogla nič drugega kot da ste moja soproga, zakaj sem ne prihajajo sumnjivi 'parčki'. Za nocoj se boste pač morali vživeti v to vlogo."

Nasmejala se je. "Dokler sva tukaj, pač ne bo težko. Potem se bova itak morala posloviti."

Bila sta v dvorani. Vrhovni natakarkar se ji ma je poklonil kakor ruskemu velikemu vojvodi pred revolucijo in spremil do drugega dostojanstvenika, ki ju je dalje povedel do mize za dva. Vprašal je, ali bo ta prostor primeren in zdelo se je, da je bilo vprašanje resno. Vendar pa ni čakal na odgovor, temveč je pomignil natakarkarju, ki je slavnostno vsakemu dal po en jedilnik in se potem diskretno umaknil, da ne bosta nadlegovana pri izbiranju večerje.

Majhna sitnost je na tihem ujezila Julko. Mnogo jedi je imelo čudna imena — morala so biti francoska, ona pa ni vedela, kaj pomenijo in jih ni znala izgovarjati. Zakaj se ni naučila francoščine, namesto da je zapravila toliko časa z naporji, ki se niso nikdar izplačali? Najbrže so ta francoska jedila najimenejša in če ne naroči kaj takega, bo Lipman najbrže sumil — in natakarkar gotovo tudi.

Njen strah je bil prazen. Lipman je poklical natakarkarja in dejal:

"To je taka dolga klobasa, da bi prej zaprli, preden bi jo vso pregledal. Kar povejte mi, kaj je najboljše na tej karti."

(Dalje prihodnjič.)

Za gospodinje

Kokoš v rižu.

Kokoš se razlikuje od piščanca — kaj se ne bi? Saj je še med mladim in starim fižolom, korenjem, zeljem i.t.d. razlika. Pa se le motijo tiste gospodinje, katerih je v tej deželi precej in mislijo, da so le piščeta za rabo v kuhinji. Od kokoši se dobi izvrstna juha; kokoš se pa lahko porabi kar kuhana, lahko se toliko opeče, da zarumeni, lahko se odluči od kosti, zreže na male kosce in servira z belo omako na oprazenem kruhu kot "chicken a la king"; na več načinov se lahko napravi kokoši Fricasse; lahko se naredi v golažu; prav dober je pa tudi kokoši rižot, to se pravi, kokoš v rižu.

Za to potrebuješ eno kokoš
dobro žlico masla ali
dobre masti
žličico petršilja
žlico zelene

žlico korenja
žlico čebule
pol žličice soli
riža po eno pest za vsako osebo

Dobro osnaži kokoš in jo zreži na koščke kakor želiš. Nekateri imajo radi precej velike kose, češ da bodo vedeli, da jedo kokoš, drugi pa imajo rajši majhne, da se bolje pomešajo z rižem.

Dobro operi riž, to se pravi, premešaj ga v vodi in menjaj vodo štiri do petkrat. Vso zelenjavo zreži ali sesekljaj in zmešaj. Če ti ugaja, ni nikjer prepovedano vzeti tudi več zelenjave. To se pač ravna po okusu. Daj v kozico mast, potem kose kokoši in prideni zelenjavo. Zalij z vodo in kuhaj do mehkega. Nato odcedi in poberi zelenjavo. Deni kokoš nazaj v kozo, prideni riž in če je premalo mokrote, še malo zalij z vodo ali juho. Osoli in pusti, da se skuha. Pazi, da se riž ne omehča preveč in da bo gost, pa včasih premešaj. Približno pol ure je treba za to.

Teletina v rižu.

Ravnaj se po gornjih navodilih, le da vzemi namesto kokoši teletino, zrezano na majhne kose. Skuhaj meso z zelenjavo kakor kokoš, potem poberi zelenjavo, dodaj oprani riž in kuhaj približno pol ure na ne prehudem ognju. Ne zalivaj preveč, seveda pač toliko, da se ne prismoji.

Pražen riž.

Tudi za prikuho se lahko rabi riž, bodisi kuhan ali pražen.

Dobro operi riž, deni v kozico masla ali dobre masti po potrebi, za vsako kupico po eno žličico, raztopi, vsuj riž in zalij z vodo, posoli in daj da se praži na bolj majhnem ognju. Enkrat premešaj, da se ne prime, potem pa ne več, razen če moraš še zaliti. Pa ne zalivaj več kot toliko, da se ne prismoji. Riž se ne sme razkuhati in ostati mora gost.

Riž z grahom.

Ravnaj kakor s praženim rižom, le da mu primešaj oluščene mladega graha. Navadno jemljejo za kupico riža pol kupice graha, lahko se ga pa vzame tudi več. Tudi ta kuha mora biti gosta.

Francoska govedina.

Daj v lonec obrisano goveje meso, ne da bi ga potolkla, s kostmi vred. Dodaj kos jeter, zalij in kuhaj na zmernem ognju. Kadar se napravilo pene, jih poberi. Nato posoli in dodaj majhno, na šest krajcev zrezano glavo zelja, nekoliko narezanih korenov, enako zrezane kolarabe, zelene, bele mrkve (parsnip) in če imaš, karfijske. Kuhaj, da se vse omehča. Odlij juho, poberi

zelenjavo in jo lepo zloži na krožnik, povrh zloži meso in polij z juho.

Testo za fin kruh.

Človek se včasih naveliča tort in ameriških pajev, za potico morda ni časa ali pa si sploh zaželi kaj bolj enostavnega. V takem slučaju je raznovrsten kruh ali žemljice prav primerna reč. En temeljni recept se lahko porabi za mnogo takih peciv. Dobro došel bo mnogim kuharicam sledeči:

ena kupica ogretega mleka	eno jajce
četrt kupice sladkorja	košček prešanega kvasa
žličica soli	štiri žlice mlačne vode
štiri žlice masti	štiri kupice presejane krušne moke

Ogreto mleko vlij v skledo. Dodaj sladkor, sol in mast. Naj stoji, dokler ne bo mlačno. Če se hočeš prepričati o toploti, kani nekoliko kapljic na roko, tam, kjer tipaš žilo. Če čutiš, da ni ne vroče ne mrzlo, je prav. Omehčaj kvas v mlačni vodi, dodaj prvi zmesi in dobro premešaj. Stepi jajce in dodaj zmesi. Potem polagoma vspavaj moko, toliko kolikor je gre v testo z mešanjem, a brez gnetenja. Posuj desko nalahko z moko, stresi testo nanjo in rahlo pogredi, a ne dodajaj več moke. Dobro pomaži skledo z mastjo, daj testo vanjo. To daj na toplo mesto, da vzhaja. Kadar je dvakrat tako visoko kot je bilo, potlači na rahlo in pusti, da zopet vzhaja, to pot toliko, da bo za tri četrtine več kot je bilo v začetku. Tedaj vzemi iz skleda, lepo zaokroži in pokri s skledo za pet minut. Tedaj lahko napraviš iz testa, kar si se namenila.

Kavna torta.

Isto testo lahko porabiš za dobro kavno torto. Napolni ž njim dve tortni ponvi, ki si ji dobro namazala z mastjo. (Ne rabi za to masla, ker so to rado prismoji). Pokrij s čisto ruto in daj da vzhaja, da bo skoraj dvakrat tako visoko. Pomaži z raztopljenim maslom, posuj s cimetom in s strtimi ali nastrganimi mandlji in peci v vroči peči, 400 st. F. približno 35 minut.

Na enak način lahko narediš iz tega testa majhne hlebčke, enostavne ali pa z orehi, mandlji, cimetom i. t. d. Če jih primerno zarežeš, dobiš žemljice, ali pa lahko narediš razne podobice z modelčki, ki se dobe v prodajalnah v vsakovrstnih oblikah. In pri tem lahko izkušiš svojo iznajdljivost, s čimer boš imela nemara še največ veselja.

Cimetov zvitek.

četrt kupice sladkorja	žličico cimeta
raztopljeno maslo	testo

Rahlo zmesi testo, narejeno po gornjem receptu, in zvaljaj na prtiču, da bo približno pol palca debelo in kolikor mogoče četverokotno. Pomaži b raztopljenim maslom, zmešaj sladkor s cimetom in posuj to na razvaljano testo. Zavij na ta način, da privzdiguješ prtič od ene strani polagoma proti drugi. Namaži ponev dobro z mastjo in položi vanjo zvitek, da bo rob spodaj. Peci v zmerni peči, 375 st. F. približno tri četrt ure. Pomaži s smetano ali z raztopljenim maslom. Preden zrežeš, pusti, da se ohladi, najbolje na tortni mreži.

Namesto cimeta lahko rabiš strte orehe, mandlje, mak, namočen v mleku ali pa razne marmelade.

Praženi jabolčni krožki.

Olupi kakšnih deset lepih jabolč in izreži jedrca. Zreži jih v debele koleščke.

Naredi gosto tekoče testo iz mleka, jajc, treh unč sladkorja, malo soli, nastrgane limonine lupine in moke. Povaljaj v tem testu jabolne kolesčke in ocvri v vroči masti na obeh straneh. Potem jih povaljaj v sladkorju, kateremu lahko primešaš cimeta po okusu. Servira se toplo.

NAROČNIKOM CANKARJEVEGA GLASNIKA!

Vsem zunanjim naročnikom, kjer nimamo lokalnih zastopnikov, in jim je naročnina potekla, smo poslali pisma s prošnjo, da obnove naročnino.

Lepo število naročnikov se je temu vabilu že odzvala. Na vse, ki tega še niso storili, pa apeliramo, da to store čim prej. To je potreb-

no, da moremo pokriti stroške, ki jih imamo z izdajanjem revije.

Tudi na clevelandske naročnike, katerimorda niso obiskali zastopniki, apeliramo, da nam pošljejo naročnino, ali pa pridejo naravnost v urad, 6411 St. Clair Ave. (Slov. Narodni Dom.)

Vse prijatelje pa prosimo, da ob priliki nekoliko poagitirajo za nove naročnike. Cankarjev glasnik je naša skupna last in velja naj: Svoji k svojim.

Upravištvu

Na pasjem pokopališču v Hartsdale, N. Y., je naša grobnica, ki je veljala 25.000 dolarjev. Druge po par tisoč dolarjev, niso nič nenavadnega.

JOSEPH KODRIČ
Vzorna mesnica.

1307 ADDISON ROAD
HENDERSON 3365

Z našo postrežbo boste
zadovoljni.

Compliments from
SEDMAK MOVING
6506 St. Clair Ave.
15022 SARANAC ROAD
HENDERSON 1920

Nick Spelich
SLOVENSKA MLEKARNA
6210 WHITE AVENUE
HENDERSON 2116
Cleveland, Ohio

Čestitke
DR. L. J. PERME
15619 Waterloo Road

John Filipič
Grocerija in mesnica.
Vedno dobro, sveže blago.
1048 EAST 76th STREET
Cleveland, Ohio

Louis Pecenko
7308 HECKER AVENUE
ENDICOTT 2759
Barvar, papirar in dekorator.
Unijsko delo

Frank Černe Jewelry
Company
v Slov. Narodnem Domu
6401 ST. CLAIR AVENUE
Cleveland, Ohio

NATIONAL
BEVERAGES,
INC.
Distributors of High Grade
Beer and Ale.
Se priporočam
JOE PULZ
4621 DENISON AVENUE
Woodbine 6080

Frank Butala
Slovenska trgovina s čevlji.
Velika izbira.
6410 ST. CLAIR AVENUE
Cleveland, Ohio

Slovenski Delavski
Dom
15335 WATERLOO ROAD
Dvorane za seje, svatbe,
konvencije.
Moderna gostilna — Točna
vljudna postrežba.

Anton Jankovich
14306 SYLVIA AVENUE
Cleveland, Ohio
Zastopnik za "Prosveto," "Proletarca" in "Cankarjev glasnik"

John Mikuš
Izdellovalec harmonik
6607 EDNA AVENUE
Cleveland, Ohio